

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

**Kyberšikana
jako nová forma šikany na ZŠ
a její prevence**

Bakalářská práce

Autor práce: Olga Valešová
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Leoš Šebela

Zadání bakalářské práce

Autor:	Olga Valešová
Studium:	P13464
Studijní program:	B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor:	Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Název bakalářské práce:	Kyberšikana jako nová forma šikany na ZŠ a její prevence
Název bakalářské práce AJ:	Cyberbullying as a new bullying form at elementary schools and its prevention

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Anotace Bakalářská práce "Kyberšikana jako nová forma šikany na ZŠ a její prevence" pojednává o nové formě šikany, která se vyskytuje stále častěji u dětí nejen v České republice, ale i v celém světě. Její míra je závislá na hodnotách, které uplatňuje společnost a v přístupu k výchově jedince. Moderní doba nám nabízí spoustu nových komunikačních nástrojů. V současnosti je velmi diskutovaným tématem chápání a využívání možností kyberprostoru. Na jedné straně jde o snadný přístup k informacím a na straně druhé se dozvídáme o zneužívání internetu, sociálních sítí a ICT neblahých následcích takového jednání. Teoretická část objasňuje rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou, poukazuje na roli agresora a oběti. Praktická část je pojata formou kvantitativního výzkumu formou dotazníků. Jejich cílem je zmapovat situaci o kyberšikaně na školách. Práce poskytuje základní informace o zdrojích kyberšikany, zkoumá její formy a zároveň navrhuje možné způsoby preventivního řešení tohoto sociálně patologického jevu. Cílem této práce je zjistit, zda se kyberšikana stala běžnou součástí života žáků škol. Klíčová slova: Šikana, kyberšikana, agresor, oběť, pedagog, prevence
Keywords: Bullying, cyberbullying, aggressor, victim, teacher, prevention

1. ČERNÁ a kolektiv. Kyberšikana. Praha: Grada Publishing,a.s., 2013. 2. KAVALÍR, A.; ROTTOVÁ, N. Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele. Plzeň: Dragon Press, 2009. 3. MACEK, P. Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Praha: Portál, 1999. 4. MARTÍNEK, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada, 2009. 5. ROGERS, V. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011. 6. ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Leoš Šebela

Oponent: Mgr. Martin Kaliba

Datum zadání závěrečné práce: 27.1.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové dne.....

.....

Jméno a příjmení

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi byli nápomocni při zpracování této práce. Zvláště bych pak chtěla poděkovat Mgr. Leoši Šebelovi za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování práce.

ANOTACE

VALEŠOVÁ, Olga. *Kyberšikana jako nová forma šikany na ZŠ a její prevence*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 55 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce "Kyberšikana jako nová forma šikany na ZŠ a její prevence." pojednává o nové formě šikany, která se vyskytuje stále častěji u dětí nejen v České republice, ale i v celém světě. Její míra je závislá na hodnotách, které uplatňuje společnost a v přístupu k výchově jedince. Moderní doba nám nabízí spoustu nových komunikačních nástrojů. V současnosti je velmi diskutovaným tématem chápání a využívání možností kyberprostoru. Na jedné straně jde o snadný přístup k informacím a na straně druhé se dozvídáme o zneužívání internetu, sociálních sítí a ICT neblahých následcích takového jednání. Teoretická část objasňuje rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou, poukazuje na roli agresora a oběti. Praktická část je pojata formou kvantitativního výzkumu formou dotazníků. Jejich cílem je zmapovat situaci o kyberšikaně na školách. Práce poskytuje základní informace o zdrojích kyberšikany, zkoumá její formy a zároveň navrhuje možné způsoby preventivního řešení tohoto sociálně patologického jevu. Cílem této práce je zjistit, zda se kyberšikana stala běžnou součástí života žáků škol.

Klíčová slova: Šikana, kyberšikana, agresor, oběť, pedagog, prevence

ANNOTATION

VALEŠOVÁ, Olga. *Cyberbullying as a new bullying form at elementary schools and its prevention*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016. 55 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis "Cyberbullying as a new bullying form at elementary schools and its prevention" discusses the new form of bullying that occurs more often among children not only in the Czech Republic, but also throughout the world. Its scale depends on the values that apply society and on the individual approach to education too. A lot of new communication tools are offered nowadays. An understanding and an exploiting of the potential of cyberspace is currently very hot topic. Easy access to information on one hand and experience about the misuse of the Internet, social networks and ICT on the other hand, these are unfortunately consequences of such manners. The theoretical section of the work explains the difference between bullying and cyberbullying, it points to the role among aggressor and victim. The practical part is conceived form quantitative research by questionnaires. The target of this part is to analyze the situation of cyberbullying at schools. The work provides basic information on the sources of cyberbullying, explores its forms and also suggests possible ways of preventive solution of this social pathological phenomenon. The aim of this study is to determine whether the cyberbullying has become a pupils common part of their lifes in schools.

Keywords: Bullying, cyberbullying, aggressor, victim, teacher, prevention

Obsah:

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1 MOŽNOSTI VYUŽITÍ KYBERPROSTORU	11
1.1 Šikana jako mimořádně nebezpečná forma násilí	12
1.1.1 Definice šikany	12
1.1.2 Znaky šikany	13
1.1.3 Stádia šikanování a třídní klima	14
1.2 Kyberšikana jako nový jev	15
1.3 Typy kyberšikany	16
1.4. Aktéři kyberšikany	17
1.4.1 Typy kyberagresorů	18
1.4.2 Typy obětí	19
1.5 Role genetiky v otázkách kyberšikany	19
1.5.1 Epigenetika jako nový vědní obor	19
1.5.2 Možné epigenetické důsledky v kyberšikaně	20
2 NEBEZPEČNÉ KOMUNIKAČNÍ JEVY	21
2.1 Kybergrooming	21
2.1.1 Charakteristika oběti	21
2.1.2 Charakteristika kyberútočnicka	22
2.1.3 Techniky manipulace s obětí	22
2.2 Stalking a kyberstalking	23
2.2.1 Harassment	24
2.2.2 Typologie stalkerů	24
2.3 Sexting	25
2.4 Krádež identity	26
2.5 Hoax	26
2.6 Média šíření kyberšikany	27
3 PREVENCE	29
3.1 Diagnostika kyberšikany	29
3.2. Obrana před kyberšikanou	30

3.3 Postup řešení kyberšikany	30
3.4 Preventivní doporučení	31
3.4.1 Prevence ze strany pedagogů	31
3.4.2 Prevence ze strany rodičů	32
3.5 Kam se obrátit, když se stanu obětí kyberšikany	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
4 VÝZKUM	35
4.1 Metoda výzkumu a zkoumaný vzorek	35
4.2 Zpracování dotazníku	36
4.3 Stanovení hypotéz	36
5 PŘEHLED A ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH DAT	37
6 ZÁVĚRY	49
6.1 Závěry empirického výzkumu	49
6.2 Závěry a doporučení pro praxi	50
ZÁVĚR PRÁCE	52
Seznam použité literatury	54

ÚVOD

Autorka si vybrala toto téma na základě svých vlastních zkušeností. Sama se stala obětí kyberšikany díky jedné slečně, která jí založila falešný profil na Facebooku. Její syn byl ve třídě také terčem kyberšikany. Tento sociálně patologický jev však již existuje jako lidstvo samo. Její míra je závislá na hodnotách, které uplatňuje společnost a v přístupu k výchově jedince. Moderní doba nám nabízí spoustu nových komunikačních nástrojů.

V současnosti je velmi diskutovaným tématem chápání a využívání možností kyberprostoru. Na jedné straně jde o snadný přístup k informacím a na straně druhé se dozvídáme o zneužívání internetu, sociálních sítí a ICT neblahých následcích takového jednání. V dnešní době už je zcela samozřejmé, že téměř každý žák základní školy umí pracovat s počítačem, orientuje se v internetu a často využívá sociálních sítí. Vlastnictví počítače v domácnostech je věc téměř samozřejmá. Počítač je prostředek, který nám ulehčuje život a bez kterého si dnes už většina z nás nedokáže existenci ani představit. Stejná situace je i s používáním mobilního telefonu. Rodiče komunikují s dětmi přes telefon, děti s kamarády přes Skype, ICQ a Facebook. Facebook nebo Twitter, jakožto forma sociálních sítí je vůbec velký fenomén. Děti mají na facebooku cca 400 virtuálních přátel, kteří mohou vstupovat do jejich profilu a neomezeně nahlížet do jejich osobních informací.

Na jednu stranu se autorka domnívá, že se žáci mohou učit ve vyučování lépe, když používají sociální sítě. Avšak měla by být daná pravidla a prostředí sociálních sítí by mělo být upraveno výslovně na vzdělávací charakter. Bohužel ale ne každý má ponětí o tom, že i v tomto virtuálním prostředí se může skrývat velké nebezpečí, kterým kyberšikana bezesporu je. Tento nový druh šikany je o to zákeřnější, že útočník může zůstat v anonymitě a tudíž jeho útoky bývají hlubší a frekventovanější.

Teoretická část bakalářské práce objasňuje rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou, poukazuje na roli agresora a oběti. Zaměřuje se na základní definice, poukazuje na znaky a stádia šikany. V další podkapitole se zabývá kyberšikanou jako takovou, jejími typy a aktéry. V jedné z podkapitol se autorka zabývá i otázkou genetiky. Respektive vlivem kyberšikany na zdraví. Jedním z důsledků dlouhodobého stresu jsou totiž reverzibilní genetické změny, které mohou vést ke vzniku nejen různých onemocnění, k nimž máme dispozice, ale i ke vzniku a růstu nádorů. Ve druhé kapitole se autorka věnuje nebezpečným komunikačním jevům

jako je kybergrooming, stalking, sexting a další. V poslední kapitole se zabývá diagnostikou, obranou před kyberšikanou, možným řešením a preventivními doporučeními. Na závěr autorka uvádí, kam se v případě nouze obrátit.

Za účelem realizace praktické části bakalářské práce byla použita technika dotazníkového šetření. Výzkum je kvantitativního rázu. Cílem výzkumu je zmonitorovat některé aspekty kyberšikany na základních školách. Autorka ve své bakalářské práci srovnává úroveň znalostí a míru výskytu kyberšikany mezi těmito respondenty, zda vědí jak se před kyberšikanou bránit a co považují za jako nejhorší prostředek této šikany. Dotazníky autorka distribuovala do dvou základních škol, kde jedna škola zastupuje město a druhá škola zastupuje vesnici. U obou škol si zvolila pro zkoumání druhý stupeň.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MOŽNOSTI VYUŽITÍ KYBERPROSTORU

Pro většinu mladých lidí jsou nové technologie a pobyt online důležité. Proto je pro ty, kdo musí čelit nějaké formě agrese, často velmi těžké uniknout. Co vlastně ICT pro dnešní děti a dospívající znamenají a jak souvisí s jejich vývojovými potřebami?

- Umožňují komunikovat s lidmi z celého světa,
- přinášejí snadnější a pravidelné spojení s rodinou a vrstevníky – následkem pak může být větší pocit bezpečí a propojení s ostatními,
- představují příležitost pro dospívající, kteří mají problémy navázat přátelství ve světě off-line, neboť v online světě může být jednodušší získat sociální kontakt,
- díky postupnému bezdrátovému internetu (Wi-Fi) včetně internetu v mobilních telefonech se rychle šíří informace a znalosti z různých oblastí, které by jinak bylo obtížné získat. (Černá a kol., 2013)

Na internetu se můžeme v podstatě prezentovat do velké míry tak, jak chceme, aby nás viděli druzí. Díky tomu poskytuje online svět možnost dosáhnout lepší sociální pozice a pocitu vlastní hodnoty. (Macek, 2003)

S tím ale také souvisí určitá **disinhibice** v chování na internetu. **Online disinhibice** znamená ztrátu zábrán v komunikaci a určitou odvázanost, která by v off-line světě nebyla možná. (Černá a kol., 2013)

Proč však k disinhibovanému chování na internetu dochází?

1. **Disociační anonymita**: možnost skrýt svou identitu, díky čemuž se lidé cítí méně zranitelní než v reálném světě.
2. **Neviditelnost**: dává lidem odvahu dělat věci, které by jinak nedělali.
3. **Asynchronicita**: komunikace přes internet neprobíhá nutně ve stejném čase, pokud ano, stejně máme čas na rozmyšlenou, není třeba reagovat okamžitě.
4. **Solipsistická introjekce**: na základě toho, jak se komunikační partner jeví, si o něm vytváříme obrázek, k čemuž využíváme nejen to, co skutečně vidíme, ale také svou vlastní fantazii. Výsledkem není reálný obraz druhého.
5. **Disociační imaginace**: spojení solipsistické introjekce se specifickým prostředím internetu vede člověka k představě, že komunikace se odehrává v jiném - virtuálním světě, mimo svět reálný, a není třeba hledět na následky.

6. **Minimalizace autority:** na internetu nevíme, jaký společenský status má ten druhý, obavy, které plynou z otevření se před někým, kdo by mohl být autoritou či mít vyšší společenský status, tak mizí. (Černá a kol., 2013)

1.1 Šikana jako mimořádně nebezpečná forma násilí

Původ slova „šikana“ je z francouzštiny „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování. (Říčan, 1995).

Naše společnost je také svědkem toho, jak se často a mnohdy nevhodně tento termín používá. Lidé nazývají šikanou jevy, které jimi nejsou, pouze šikanu připomínají, např. vzájemné pošťuchování mezi chlapci a děvčaty atd. Takovéto jednání je považováno za **teasing**. (Martínek, 2009)

1.1.1 Definice šikany

Téma šikana je skloňováno ve všech pádech, o této problematice již byla sepsána celá škála knih, a přesto je uváděno hned několik definic na tuto formu agrese: „*Šikana je jev, kdy jde o úmyslné agresivní jednání, toto jednání je opakované a mezi obětí a agresorem existuje mocenská převaha.*“ (Černá a kol., 2013, s. 19)

Martínek (2009, s. 109) vymezuje šikanu jako jednání, kde jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně týrá spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci. Jako základní podmínky šikany předpokládá:

1. **Silovou převahu** nad obětí (fyzickou, psychickou).
2. **Množstevní převahu** - větší skupina napadá menší skupinu.
3. **Převaha mentální** - intelektuálně silnější skupina napadá intelektuálně slabší.
4. **Dlouhodobost / krátkodobost** - šikana se většinou postupně rozvíjí v negativní chování. Může však nastat i situace jednorázového aktu.

Další autor se shoduje na tom, že šikana je násilné (psychicky nebo fyzicky) a opakované napadání jednotlivce nebo skupiny: „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často*

opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo bránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku mezi přibližně stejně fyzicky vybavenými soupeři.“ (Říčan, 1995, s. 26)

Považujeme to tedy za základní tezi při vymezení podstaty šikany.

1.1.2 Znaky šikany

Na počátku, při posouzení situace, zda jde o šikanu, se opíráme o projevy násilí a posuzujeme, zda jsou přítomny významné znaky šikanování:

- záměrnost
- opakování
- nepoměr sil

Šikanu rozdělujeme na přímou a nepřímou, fyzickou a verbální, aktivní a pasivní.

Fyzická přímá aktivní - Útočníci oběť škrtní, kopou, fackují

Fyzická nepřímá aktivní - „Kápo“ pošle nohsledy, aby oběť zbili, nebo ničili jeho věci

Fyzická přímá pasivní - Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice, fyzicky brání oběti v dosahování cíle.

Fyzická nepřímá pasivní - Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splněných požadavků).

Verbální přímá aktivní - Nadávání, urážení, zesměšňování.

Verbální nepřímá aktivní - Rozšiřování pomluv, patří sem ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních a jiných projevech.

Verbální přímá pasivní - Neodpovídání na pozdrav, dotazy a podobně.

Znaky, které by rodiče a učitelé neměli přehlédnout:

- poničené věci (sešity, učebnice, oblečení...)
- časté změny nálad
- zhoršení prospěchu
- modřiny, škrábance
- nadměrně omluvená či neomluvená absence

- ve výuce se dítě nesoustředí (Kolář, 2001)

1.1.3 Stádia šikanování a třídní klima

Třídní klima je jev dlouhodobý, který trvá několik měsíců, či několik let. Ovlivňuje jej nejen žáci, ale i učitelé, kteří se žáky pracují. Chování každého žáka ovlivňuje prostředí, ve kterém se pohybuje nejvíce. Řada badatelů se shoduje na tom, že klima třídy lze charakterizovat takto: jde o ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení toho, co se ve třídě už odehrálo anebo právě odehrává; jsou to názory jednotlivých aktérů školního vyučování. (Průcha, 2002)

Třídní klima je ovlivněno především:

- klimatem školy
- vyučovacími a komunikačními postupy učitele
- preferencemi učitele
- podílem žáků na vyučování

V každé třídě se vytváří hierarchie pozic z pohledu moci, oblíbenosti a dochází k rozdělení sociálních rolí, vztahy mohou být narušeny a mohou vzniknout počáteční stádia šikany. Jednotlivá stádia šikanování vyžadují jiné postupy při nápravě.

a) První stádium: Zrod ostrakismu

Jedná se o mírné, často psychickou formu násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Není oblíbený a uznávaný a ostatní ho odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je zárodečnou podobou šikanování a je riziko dalšího negativního vývoje.

b) Druhé stádium: Přitvrzování manipulace a fyzická agrese

První stádium ostrakismu může přejít do dalšího stádia. V tomto druhém stádiu mohou nastat dva směry vývoje.

- V náročných situacích, když ve skupině stoupá napětí, ostrakizovaní žáci sloužit jako ventil k jeho uvolnění. Spolužáci si na nich vybíjí své nepříjemné pocity. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu subtilní fyzická agrese. V podstatě jde o upevnění soudržnosti skupiny na účet obětího beránka
- V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních jedinců a v rámci své „přirozenosti“ používají násilí pro uspokojování svých potřeb. Zážitek, jak chutná

moc, když, když bijí někoho slabého, může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení posledních zábran, to znamená, že své agresivní jednání začínají opakovat. Velmi nepříznivou variantou je situace, kdy násilí začne praktikovat tzv. vůdce (hvězda skupiny) jako „úlevnou“ zábavu nebo prostě jen pro obveselení okruhu svých obdivovatelů. Další vývoj závisí na pozitivním zaměření skupiny a na postoji žáků k šikaně.

c) Třetí stádium: Vytvoření jádra agresorů (klíčový moment)

Jestliže se nevytvoří pevná hráz přitvrzeným manipulacím a počáteční fyzické agresi jednotlivců, utvoří se skupinky agresorů tzv. „úderné jádro“, které začne šikanovat nejvhodnější oběti. Jde o slabší žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší. Nastává klíčový moment, kdy se rozhoduje, jestli se počáteční stádium přehoupne do stádia pokročilého. Učitel by měl podporovat zdravé jádro ve skupině, rozvoj a kultivaci vztahů ve třídě. Při sebemenším podezření je nutné ihned prověřit, co se ve třídě děje.

d) Čtvrté stádium: Většina přijímá normy agresorů

Jestliže ve skupině nebo třídě není silná podskupina, činnost jádra agresorů může dál pokračovat. Normy agresorů jsou přijaty a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity a i mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě. V této fázi se doporučuje zásah odborníka.

e) Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana

V pátém stádiu jsou normy agresorů přijaty nebo alespoň respektovány všemi členy skupiny. Jde o rozdělení žáků na dvě skupiny, které jsou označovány jako „otrokáři“ a „otroci“. Agresoři ztrácejí poslední zbytky zábran, mají nutkání o opakování násilí, brutální násilí se považuje za normální, dokonce za výbornou legraci. Naopak otroci jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoli. Neúnosnost situace řeší únikem do nemoci či odchodem ze školy. Prevence u tohoto stádia je velmi obtížná, doporučuje se obrátit na odborníka. (Kolář, 2011)

1.2. Kyberšikana jako nový jev

Kyberšikana je s tradiční šikanou úzce spjata, sdílí její základní rysy a projevy. Ty ovšem nabývají v online světě trochu jiných forem.

„Kyberšikana je kolektivní onačení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.“ (Černá a kol., 2013, s. 20)

Kolář (2011, s. 84) uvádí také základní definici kyberšikany: „Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii – zejména internet a mobil.“

To, že je kyberšikana specifická hlavně díky kyberprostoru, ve kterém se odehrává, potvrzuje Rogers (2011, s. 33): „Kyberšikana může mít i mezigenerační rozměr. Mladí lidé tak mohou šikanovat dospělé, včetně svých rodičů, učitelů a dalších lidí ze svého okolí, způsobem, který ve „skutečném“ světě neexistuje.“

1.3. Typy kyberšikany

Kyberšikana se projevuje mnoha způsoby:

- **Dotyčný se vydává za někoho jiného a krade heslo**, agresor se v podstatě vydává za oběť, volí k tomu různé prostředky, může použít fotku a fakta o ní a vytvořit falešný profil. Nebezpečné je to zejména v tom, že agresor může komunikovat s přáteli oběti a způsobit značné škody v sociálních vztazích,
- **vyloučení a ostrakizace** je dalším typem, v této formě je oběť vyloučena z nějaké skupiny, do které by chtěla či měla patřit, pro oběť jde především o frustraci z nenaplnění potřeby,
- **flaming** je označení pro prudkou hádku, která proběhne mezi dvěma nebo více uživateli nějakého virtuálního komunikačního prostředí. Jedná se o nadávky, útočnou rétoriku, urážky, může dojít i k vyhrožování,
- **kyberharašení a kyberstalking**, jako **kyberharašení** označujeme opakované zprávy zasílané agresorem, oběti vnímané jako nepříjemné. Agresor posílá oběti množství zpráv pokaždé, když se oběť připojí, nebo záměrně a opakovaně zahlcuje mobilní telefon oběti nechtěnými SMS či MMS. Zatímco kyberstalking je opakované zasílání zpráv obsahujících výhrůžky, útočná a zstrašující sdělení, součástí může být i vydírání,

- **pomlouvání**, jedná se o sdělování nepravdivých informací o druhém, které má za cíl nějaký druh sociálního poškození či vyloučení,
- **odhalení a podvádění**, jde o odhalení a zveřejnění informací o oběti těm, pro které tyto informace nebyly určeny, jde nejčastěji o informace osobního či intimního charakteru včetně fotek, odhalení homosexuality, atd.,
- **happy slapping**, pro tento jev nemáme ještě český ekvivalent, v podstatě jde o napadení jedince jiným jedincem či skupinou, který je fyzicky atakován, zároveň celou situaci někdo natáčí a video pak zveřejní na internetu. (Černá a kol., 2013)

Mezi základní prvky kyberšikany patří:

- Děje se prostřednictvím elektronických médií.
- Opakovanost.
- Záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka.
- Mocenská nerovnováha.
- Oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující. (Černá a kol., 2013)

1.4 Aktéři kyberšikany

Webový portál *E-Nebezpečí* charakterizuje oběť takto: „*Ve většině případů jsou to dívky, jedinci více závislí na internetu. Tato závislost velmi úzce souvisí s malým počtem skutečných kamarádů v životě oběti. Nová přátelství většinou navazují na internetu s neznámými lidmi. Vysoké procento (39 %) obětí tvoří uživatelé sociálních sítí, většinou neznají rizika zneužití ICT, když zveřejňují své osobní údaje nebo fotografie. Také jsou to většinou jedinci, kteří podléhají tradiční šikaně.*“ (KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana kybernetická šikana*. [online]. Olomouc: Net University, 2010, cit. 2016-01-02)

Naopak útočníky jsou většinou osoby mužského pohlaví, které tráví více času na internetu a jsou mnohem znalejší v používání aplikací. Aby si mohli takovou činnost dovolit, mají mnoho přátel, cítí se populární. Proto také často patří mezi agresory tradiční šikany – 78 % útočníků ze stejné školy a 51 % ze stejné třídy jako oběť.

1.4.1 Typy kyberagresorů

Pod tímto rozdělením je charakterizován styl kyberšikanování tj. jak kyberagresoři svoji činnost šíří.

Existují 4 typy kyberagresorů:

1. **Pomstychtivý andílek** - jedinec, který není vnímán jako agresor, ale jako zlo napravující. Často sám (kyber) šikanu zažil a nyní oplácí stejnou mincí. Může být naštvaný kvůli něčemu, co jeho oběť udělala, a myslí si, že kyberšikanou se zaručeně pomstí nebo dá oběti „lekcí“. Tento kyberagresor se často zaplétá do hry, ve které se snaží ochránit svého šikanovaného kamaráda.
2. **Bažící po moci** - jde o jedince, kteří dávají najevo svou autoritu. Snaží se ovládat druhé prostřednictvím strachu. Obvykle potřebují pro svou činnost publikum. Tento druh šikany je spojen s exhibicionismem. Agresoři se svými činy často chlubí a chtějí vyvolat reakci. Zajímavé je, že tento typ pachatele je často obětí klasické off-line šikany. V kyberprostoru jsou posilováni anonymitou, a tím, že svoji oběť nikdy nepotkají tváří v tvář. Velmi často využívá kyberšikanu v zastoupení, oplývá technickými dovednostmi. Lze tento typ zároveň považovat za velmi nebezpečný.
3. **Sprostý holky** - tento druh šikany je založen na nudě nebo hledání zábavy. V tomto případě jsou agresory hlavně děvčata. Nejčastěji šikanují jiná děvčata, ale nevylučují ani chlapce. Tato kyberšikana je obvykle páchána ve skupině. Živnou půdou pro tuto kyberšikanu je touha po obdivu ve skupině nebo partě. Rychlý konec nastane v případě, že „sprostý holky“ ve své činnosti nenajdou takovou zábavu, jakou hledaly.
4. **Neúmyslný kyberagresor** - jsou to většinou jedinci, kteří pouze odpovídají na zprávy v chat místnosti a jsou při tom hrubí, aniž by si uvědomovali, že na druhé straně to mohou druzí vnímat jako šikanu. (Kavalír, Rottová, 2009)

1.4.2 Typy obětí

Obětí šikany se může stát **kdokoliv**. Pokud si agresor svou oběť tzv. vyhlédne, nemusí k tomu mít žádný důvod. Jsou však skupiny žáků a studentů, které se mohou jevit více náchylné k tomu, aby se staly obětí šikany. Charakteristiku možné oběti rozvádí Elliottová (1995, s. 90). „*Oběťmi se často stávají inteligentní,*

jemní a kreativní jedinci ze slušných rodin, žádní rváči ani děti se sklonem k násilí. Pravou příčinou nejsou žádné vnější charakteristické znaky, jako příliš malá nebo naopak vysoká postava, tloušťka, pihy v obličejí, barva pleti, zrzavé vlasy, brýle nebo vady v řeči, ač to někdy sám šikanující uvádí na vysvětlenou jako příčinu svého jednání.“ Jako pravý důvod uvádí Elliottová touhu někoho - kohokoliv ovládat a ponižovat. V zásadě jde agresorovi hlavně o to, aby soustředil pozornost druhých na oběť a ne na sebe.

1.5 Role genetiky v otázkách kyberšikany

Genetika je moderní a poměrně mladý vědní obor. Za dobu své existence zaznamenal hluboké poznatky, které mají vliv na moderní medicínu, atd. V posledních letech vzniká obor, který se nazývá „**epigenetika**“. V této kapitole je popsán jev metylace (DNA metylace je biochemický proces, který je důležitý pro normální vývoj u vyšších organismů) a jeho dopady na jedince, který prožívá hluboký stres. V našem případě stres prožívaný formou kyberšikany a jeho možné důsledky.

1.5.1 Epigenetika jako nový vědní obor

Je to poměrně mladý vědní obor, který studuje reverzibilní změny funkce genů, aniž by došlo ke změnám v samotné DNA. Epigenetické změny jsou transgenerační. Tím se myslí jak na úrovni buněčné, tak na úrovni celého organismu a způsobují změnu fenotypu beze změny genotypu. Prostudované a popsané změny se týkají metylace DNA a modifikace histonu (ve vodě rozpustné bílkoviny, které se vyznačují vysokým obsahem kladně nabitých aminokyselin, pomocí kladného náboje jmenovaných aminokyselin vytvářejí reverzibilní komplexy s DNA). Změny v prostředí nebo výživě způsobují aktivaci nebo deaktivaci transkripce různých genů. Jinými slovy, životní styl rozhoduje, které geny budou „zapnuty“ a které budou „vypnuty“. V ohledu na závažná onemocnění, ke kterým má člověk dispozice, ještě neznámá, že musí danou chorobou onemocnět. Jde o to, zda je konkrétní gen aktivován. Studie potvrzuje, že intenzivní změny v životním stylu a stravování mohou po krátké době pozitivně modulovat genové aktivity na úrovni DNA. Z toho lze snadno usoudit, že změna životního stylu a stravovacích návyků má vždy význam a může pomoci mnohé problémy řešit. (Pribiš, 2009)

1.5.2 Možné epigenetické důsledky v kyberšikaně

Když zvážíme tu skutečnost, že může snadno dojít k této genetické změně, musíme brát v úvahu i to, že každý šikanovaný jedinec, tedy i obecně prostřednictvím kyberprostoru, je vystaven riziku reverzibilních genetických změn a tím je na něj kladen velký psychický a fyzický tlak s koncem v nedohlednu. Je sice pravda, že změny jsou vratné cestou změny životního stylu. Což je cílem zákroku proti objevené šikaně, ale také sebou nese riziko oslabeného imunitního systému. Z uvedených faktů je patrné, že není možné ignorovat projevy jakéhokoli druhu šikany právě kvůli těmto změnám. Je také potřeba pamatovat na transgenerační charakter změny, který by mohl mít záporné důsledky i pro další generace. Podle současných výzkumů se odborníci domnívají a některé pokusy naznačují, že stres může být příčinou genetické změny, která vyvolá nádorové onemocnění.

2 NEBEZPEČNÉ KOMUNIKAČNÍ JEVY

Kybergrooming a kyberstalking patří mezi rizikové chování na internetu, které se odehrává především na sociálních sítích. V této kapitole se budeme hlouběji věnovat charakteristice jednání těchto agresorů a možnými důsledky, když se situace podcení.

Také se zde seznámíme s dalšími jevy, které se při komunikaci na síti mohou objevit jako je sexting, harassment, krádež identity nebo hoax.

2.1 Kybergrooming

Internet je nástroj, který poskytuje služby vyhledávání informací, práci, zábavě, sdílení a navazování vztahů na sociálních sítích. Termín „kybergrooming“ je označení pro internetové uživatele (predátory), kteří vyvolávají v oběti falešnou důvěru s cílem osobní schůzky. Důsledky mohou být zneužití, násilí, dětská pornografie. Je to tedy psychická manipulace pomocí internetu, mobilního telefonu a podobných technologií.

Aplikace, které jsou nejbližší tomuto nebezpečí, jsou komunikačního charakteru – Skype, chat ICQ, seznamky a v posledních letech sociální sítě jako Facebook, Twitter atd. Obětem jsou nabízeny různé možnosti výdělků nebo slibná a lákavá kariéra. Predátor s obětí manipuluje většinou delší dobu, tj. od tří měsíců po několik let. Oběťmi kybergroomingu jsou většinou děti a mládež od 11 – 17 let, více děvčata, než chlapci. Obecně platí, že více náchylní jsou ti, kteří na internetu tráví mnoho volného času a to na komunikačních aplikacích. (Kopecký, 2010)

2.1.1 Charakteristika oběti

Větší část obětí tvoří děti, protože doposud nemají plně rozvinuté sociální dovednosti a mají nedostatek životních zkušeností. Mezi oběti patří:

- a) Děti s emocionálními problémy (hledají náhradu za své rodiče)
- b) Děti s nízkou sebeúctou nebo nedostatkem sebedůvěry (citová izolace)
- c) Děti naivní a příliš důvěřivé (nerozpoznají rizikovou komunikaci)
- d) Adolescenti/teenageři

2.1.2 Charakteristika kyberútočnicka

Oběť svého predátora většinou zná a je na něm závislá. U většiny útočníků je diagnostikován patologický zájem o děti. Mají strach z navazování kontaktů s dospělými a navazování vztahu s dětmi je pro ně jednodušší, cítí se v něm bezpečněji. Útočníci tvoří heterogenní skupinu složenou z uživatelů s nízkým i vysokým sociálním statutem (právníci, policisti, učitelé).

2.1.3 Techniky manipulace s obětí

Falešná identita – je nepravdivá informace o své osobě – jméno, věk, vzhled... Vše si agresor poupraví podle aktuální potřeby. Tato identita se vyskytuje v několika následujících formách:

- a) **Statická identita** - útočník operuje jedním profilem,
- b) **dynamická identita** - útočník vystupuje pod několika identitami. Svůj profil si upravuje, podle potřeby komunikuje s více oběťmi zároveň,
- c) **falešná autorita** - útočník vystupuje jako zástupce nějaké firmy atd. s cílem nabídky nějakého zisku,
- d) **inzerát útočnicka** - útočník vyzívá k zapojení se do nějaké akce (obchodní, soutěže) a nechá si veškeré kontaktní údaje poslat na svoji emailovou adresu.

Ve chvíli, kdy se útočník zdárně prezentuje, snaží se navázat a prohlubovat vztah, získat maximální množství informací o oběti.

V současné době rozpoznáváme různé techniky těchto aktivit:

- a) **Efekt zrcadlení (mirroring)** - útočník se staví do stejné nebo podobné emocionální pozice. Většinou pomocí empatie
- b) **Fishing** - kromě základních informací jako je jméno, věk atd. se útočník snaží získat informace o škole, kterou oběť navštěvuje, oblíbený žák, celebrita nebo hobby. Ta jednoduše může sestavit profil své oběti
- c) **Luring** - aby predátor získal svoji oběť, používá různé formy úplatků a dárečků nejrůznějšího druhu. Většinou to, co si zjistí, že by oběť ráda měla a mít nemůže. Úplatky se mohou stát nebezpečnou zbraní třeba pro následnou dětskou prostituci.

Predátor se postupně snaží snížit ostych oběti hovořit o sexuálních věcech. Postupně ji přesvědčí, aby se nahá ukázala na webkameru apod. Tento moment se stává nebezpečný pro budoucí vydírání a diskreditaci oběti v případě, že nebude ochotna další komunikace. Také je toto období typické izolací oběti od okolního světa mnohem více, než ve skutečnosti je.

Další krok vede k osobní schůzce. Většinou při první schůzce si ověřují zletilost nebo není-li nasazen agent. Úspěšný groomer v této fázi může způsobit oběti velké fyzické a především psychické následky.

2.2 Stalking a kyberstalking

V překladu anglický výraz stalking označuje **pronásledování, obtěžování, které má charakter dlouhodobého, opakovaného, systematického a stupňovaného obtěžování v různých formách intenzity**. Je to snaha o navázání nevyžádaných kontaktů, které způsobují diskomfort a jsou provázeny nábojem agresivity. Podle autorů „Bílý kruh bezpečí“ jde až o patologické jednání útočníka, které může skončit i vraždou. Pokud výraz stalking používáme ve vztahu k informatice, pak hovoříme o kyberstalkingu (cyber-stalking). Oběť je napadána SMS zprávami, e-maily, telefonáty, chaty nebo nechtěnými dárky. Obsah může být veselý i urážlivý a zastrašující. (Tůmová, 2007)

Mezi charakteristickými rysy stalkera jsou diagnostikovány poruchy osobnosti - disociální a narcistická, porucha seberegulace, impulzivita až explozivita. Nejedná se o duševní onemocnění. Stalker se často vydává za oběť, kde demonstruje, jak se o svou oběť dobře stará a tím obrací veřejné mínění na svou stranu. Nebo naopak se snaží poškodit reputaci oběti tím, že šíří nepravdivé informace do okolí. V kyberprostoru to znamená, že vytvoří falešnou stránku, blog, Facebook profil atd. a tyto informace po nich šíří. (Tůmová, 2007)

Kopecký (2008) udává pět typických projevů stalkingu:

1. **Opakované a dlouhodobé pokusy kontaktovat oběť** pomocí dopisů, e-mailů, telefonátů, SMS zpráv, zasíláním různých zásilek s dárky, zasíláním vzkazů na ICQ, Skype, různé druhy chatu, apod.

2. **Demonstrování moci a síly stalkera** - v tomto případě stalker ve svých projevech dává důraz na přímé či nepřímé výhrůžky, které v oběti budí oprávněný strach a obavy.
3. **Destrukce věcí oběti** - další etapy stalkingu jsou charakteristické poškozováním a ničením různých věcí oběti.
4. **Stalker se vydává za oběť** - často také dochází k tomu, že stalker jako útočník označuje sám sebe za oběť. 34
5. **Snaha poškodit reputaci oběti stalkerem**- v rámci stalkingu/cyberstalkingu často dochází ke snahám stalkera očernit oběť, například šířením nepravdivých informací v okolí oběti.

Výzkum se dále soustředil na oběti stalkingu a ukazuje, že nadpoloviční většinu tvoří ženy a nesou hluboké následky v životě. Studie v USA dále potvrzuje, že 24 % žen a 11 % mužů se ve svém životě stali obětí stalkingu a většina z nich trpí posttraumatickou stressovou poruchou (PTSD), chronickými poruchami spánku, téměř každá čtvrtá osoba uvažuje o sebevraždě, čtyři z pěti osob se vyhýbají místům, která kdysi navštěvovali (ze strachu), 40% změnila bydliště a pracoviště. Rizikovou skupinu stalkingu tvoří bývalí partneři. (Tůmová, 2007)

2.2.1 Harassment

Lze říci, že jde o vyvedení oběti z rovnováhy tím, že ji predátor opakovaně telefonuje, prozvání nebo píše SMS. Jeho cílem je především otravovat oběť. Toto jednání může později přejít do stalkingu. (Krejčí, 2010)

Je to jednání, které je poškozené osobě nemilé, nepříjemné a které ji obtěžuje. Rozhodující je přitom subjektivní prvek. V práci bychom za „obtěžování“ – ať již ze strany kolegů či nadřízených – mohli považovat i to, co poškozenému brání v práci, resp. v realizaci požadovaného pracovního výkonu. V ČR se v drtivé většině případů, bohužel, pod obtěžováním chápe sexuální obtěžování.

2.2.2 Typologie stalkerů

Stalkery je možné dělit do následujících skupin:

- a) **Bývalý partner (Reject partner)** - charakteristické pro osobu, která není schopna unést ukončení vztahu s jinou osobou. Jde o životního, pracovního nebo terapeutického partnera. Stalker to pociťuje jako ztrátu kombinovanou frustrací, hněvem a žárlivostí. Je to typ člověka s nízkými sociálními dovednostmi a kontakty,
- b) **uctívač (intimacy seeker)** – stalker očekává navázání vztahu. Nejde v první řadě o budoucí sexuální zneužití, ale pouhé porozumění. Pokud není stalkerův projev akceptován, mění se ve výhrůžky, napadání, snaha oběť poškodit,
- c) **neobratný nápadník (incompetent suitor)** - útočníci se sníženou schopností navázat vztah. Romantický vztah nedokáží navázat pro své snížené sociální a komunikativní dovednosti. Většinou jde o narcistní jedince neuplatňující fyzické napadání,
- d) **ublížený pronásledovatel (resentful stalker)** - útočník stíhá svoji oběť pro domnělou nebo skutečnou škodu, kterou oběť způsobila. Jde především o pomstu provázenou slovními útoky, napadáním nebo zastrašováním. Většinou je vytrvalý; e) Sexuální útočník (predátory stalker)- jediný cíl je sexuální nebo fyzický kontakt motivován sexuálním uspokojením. Jsou to často sexuální devianti se slabými sociálními a komunikačními schopnostmi. Objevuje se u nich sadismus, masochismus, exhibicionismus, obscénní telefonování atd,
- e) **poblouzněný milovník (erotomatic and morbidly infatuated stalker)** - je přesvědčen, že ho oběť miluje a věří, že svým jednáním přivede oběť do pevného vztahu. Je také pravděpodobnost paranoidního onemocnění. Většinou nereaguje na žádné řešení soudu, policie atd,
- f) **kyberstalkeréři (cyberstalkers)** - útočníci k pronásledování využívají nástroje informačních a komunikačních technologií. Pod falešnou identitou nebo pomocí spywaru získává informace o oběti. (Kopecký, 2010)

2.3 Sexting

„Sexting není v pohodě“ – takto začíná internetová stránka seznamující s tímto fenoménem probíhajícím v kyberprostoru. Tento termín označuje elektronické rozesílání SMS, vlastních fotografií nebo videa se sexuálním obsahem. Začátek je

mnohdy nevinný, avšak problém nastává po rozchodu. Bývalý partner může z pomsty zveřejňovat tyto intimní fotografie nebo videa.

Nebezpečí spočívá v tom, že:

- a) Potenciální útočník dostává do rukou citlivé materiály,
- b) oběť sextingu může být vystavena harašení nebo sexuálním útokům,
- c) materiál může po internetu kolovat i několik let,
- d) pachatelem se mohou stát šířitelé dětské pornografie.

Autoři projektu Bezpečí on-line ještě příčiny sextingu rozšiřují o případy, kdy děti posílají podobné materiály a obsahy po kyberprostoru, který není a možné stoprocentně chránit před lidmi, ke kterým se materiály dostat neměly. Obrázek mohl být zcela nevinný, ale potom je zdrojem posměchu. (Sexting. *E – Bezpečí*. [online].. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2010. cit. 2016-03-01)

2.4 Krádež identity

Zručnějším uživatelům ICT nedělá problém krádež identity. Pachatel musí nejprve získat cizí počítačovou identitu. Děje se tak nejčastěji odcizením elektronických dat (hesla, přístupové údaje atd.), a to zpravidla neoprávněným kopírováním dat, listivým vylákáním údajů či nedovoleným vniknutím do cizího počítače. Ve druhé fázi pachatel zneužije neoprávněně nabytou identitu. Cílem bývá vesměs majetkový prospěch. V řídkých případech může být cílem pouhé poškození oběti, např. tím, že bude pod jeho jménem vystupovat v sociálních sítích typu Facebook, pak mají prostor pro manipulaci s profily, mazání kontaktů a zpráv, rozesílání materiálů s nevhodným obsahem nebo k manipulaci s bankovním účtem. (Kopecký, 2010)

2.5 Hoax

Falešná zpráva, mystifikace, podvod, poplašná zpráva. Ve virtuálním světě tímto označujeme poplašnou zprávu, která varuje před neexistujícím nebezpečím. Hoax většinou obsahuje i výzvu žádající další rozeslání hoaxu mezi přátele, příp. na co největší množství dalších adres, proto se někdy označuje také jako řetězový e-mail.

Oblasti, kde Hoax škodí, můžeme vymezit takto:

- a) Obtěžování příjemců
- b) Nebezpečné rady
- c) Nadbytečné zatěžování linek a serverů
- d) Ztráta důvěryhodnosti šířitele
- e) Prozrazení důvěrných informací
- f) Přetěžování konkrétní cílové e-mailové schránky

2.6 Média šíření kyberšikany

V závislosti na tom, jaké médium agresor pro své útoky zvolí, se také liší jejich podoba. Mezi nejčastější média používaná pro vznik a šíření kyberšikany patří **webové stránky**, které jsou buď vytvořeny přímo za účelem někoho poškodit, nebo jde již o existující stránky, které za tímto účelem agresor či skupina agresorů využije. Nejznámějším prostředím je webová stránka YouTube, kam je možné nahrávat videa a kterou používá většina dospívajících.

Mezi další patří **sociální sítě**. Jsou to webové služby, které umožňují svým uživatelům vytvořit si vlastní profil. Nejznámější jsou Facebook, Líbímseti.cz, Badoo, Lidé.cz, Spolužáci.cz. Projevy šikany mohou zahrnovat například ubližující komentáře k fotografiím, statusům.

Elektronická pošta je jednou z nejpoužívanějších forem elektronické komunikace. A právě proto se často stává kanálem šíření kyberšikany.

Chatová místnost a diskusní fóra jsou místa v online prostředí, kde je možné s druhými komunikovat buď v reálném čase (chaty), nebo i asynchronně (diskusní fóra). I v tomto prostředí je velmi snadné vydávat se za někoho jiného. Chovat se nevhodně a tím oběť dostat do problémů.

Blogy jsou často obnovované internetové stránky, mají funkci deníku. Majitel blogu může vkládat v podstatě jakýkoliv obsah a kyberšikana se šíří například formou nepravdivých informací.

Online interaktivní hry, kde je hráčům umožněno komunikovat například prostřednictvím chatu nebo živého hovoru s ostatními hráči. Může tak docházet k napadání, vyhrožování, obtěžování. U her může docházet také k dalším typům ubližování přímo virtuální postavě, jejím opakovaným ničením ostatními hráči v rámci jedné hry.

Internetové ankety a dotazníky, jde o online dotazníky a ankety, které se často týkají fyzického vzhledu. Znamkování kdo je například hezký, ošklivý, má největší zadek, prsa, atd.

SMS a MMS, kde může docházet k zahlcování zprávami, agresor může zasílat oběti nevhodné a ubližující obrázky a fotografie.

3 PREVENCE

Zaměříme-li se na prevenci kyberšikany, musíme brát v potaz doporučení a metodické pokyny, které jsou nastaveny pro tradiční šikanu. Kyberšikana je druh psychické šikany, tudíž se k ní musí přistupovat v kontextu znalostí o šikaně.

Rogers (2011, s. 8) poukazuje na skutečnost, že podstata a řada mechanismů jsou u kyberšikany a tradiční psychické (nepřímé) šikany společné. Při hledání cest, jakým způsobem zabránit vzniku kyberšikany proto potřebujeme znát nejnütnější poznatky o fenoménu šikany

3.1 Diagnostika kyberšikany

Diagnostika kyberšikany může být zpočátku obtížná, jelikož děti většinou nic neřeknou. Nezbyvá tedy nic jiného, než děti pozorně sledovat a všimnout si některých zvláštních jevů. To platí jak pro rodiče, tak pro učitele.

Nepřímí ukazatelé kyberšikany jsou např.

- a) dítě náhle přestane používat počítač
- b) před cestou do školy trpí bolestmi břicha nebo hlavy, chodí za školu
- c) často mění chování a nálady
- d) je nejisté při čtení emailu nebo SMS
- e) pobývá v blízkosti učitelů
- f) ztrácí zájem o učení, pozdní příchody ze školy

Na druhou stranu mohou být i nepřímé ukazatelé, podle kterých můžeme rozpoznat, zda dítě je nebo není agresorem. Mezi ně patří rychlé vypínání monitoru nebo aplikací při příchodu, tráví dlouhé hodiny u PC v noci, vyhýbá se rozhovorům o činnosti na PC, používá několik on-line účtů, které třeba ani nejsou jeho.

Mezi přímé ukazatele, jak se chová okolí vůči dítěti lze považovat:

- a) úmyslné ponižování až hrubé žertování a zesměšňování
- b) nadávky
- c) neustálé kritiky a zpochybňování
- d) poškozování a krádeže osobních věcí
- e) poškozování oděvu
- f) fyzické napadání

3.2 Obrana před kyberšikanou

Problematika nebezpečných komunikačních jevů je poměrně nová. Společnost si teprve začíná uvědomovat důsledky a dopady nevhodného chování a užívání elektronických medií, především internetová síť. Větší pozornosti medií, škol, rodičů a v posledních letech legislativy přispěly kauzy, které skončily hlubokými životními traumaty nebo sebevraždami. (Krejčí, 2010)

Národní školní asociace v roce 2007 provedla v USA průzkum u 1 277 dětí ve věku 9 – 17 a dokázala, že závratných 96 % dětí používá sociální síť. Jako následek se ve zprávě uznává, že se nastaví pravidla o kyber-obraně a doporučuje, že studenti se mohou učit ve vyučování lépe, jakmile skutečně používají sociální síť. Avšak pravidla a prostředí sociálních sítí by mělo být upraveno výslovně na vzdělávací charakter. Tynes 2007 je také pro aktivní přístup. Navrhuje strategii pro udržení bezpečnosti dětí, které jsou online, která má být založena na technologickém podvědomí a propracovanosti zapojených dětí. Spíše než dětem zakazovat používat sociální síťové nástroje je podporovat, aby je používaly ve prospěch podpory poznávání a jako sociální výhody pro typ vzdělávání, které jim může být nabídnuto. (Shariff and Churchill, 2010)

Možnost obrany

Existují zásady, které nám mohou pomoci snížit riziko napadení:

- a) Respektovat ostatní uživatele
- b) Nebýt přehnaně důvěřivý
- c) Nesdělovat citlivé informace
- d) Respektovat pravidla GSM a internetových sítí
- e) Seznámit se s riziky, které komunikace po internetu přináší (Krejčí, 2010)

3.3 Postup řešení kyberšikany

Mějme na paměti, že neexistuje žádná 100 % ochrana. Pokud se nechceme vzdát služeb internetu nebo GSM sítí, je třeba si osvojit některá pravidla jednání, když zjistíme, že jsme obětí kyberútoku.

- a) Ukončení komunikace

- b) Blokování útočníka
- c) Identifikace útočníka „nenápadným pátráním“ získat další informace.
- d) Oznámení útoku (Krejčí, 2010)

Pokud je případ složitější a vyžaduje zapojení specializované instituce (policie, psycholog atd.) je třeba ukládat veškeré materiály, které mohou být důkazem jakékoli kyberšikany (SMS, e-maily, zprávy z chatu, odkazy na web s nevhodným obsahem, stránka Facebooku atd.). Jedině tak může být zahájeno vyšetřování.

3.4 Preventivní doporučení

V internetovém světě bychom se měli chovat podobně jako ve světě reálném. Adresátem sdělení je vždy člověk a měli bychom na něj brát ohled. Mnoho lidí si myslí, že při vstupu do internetového světa mají naprostou anonymitu. Což je velký omyl – téměř vždy se dá pomocí různých metod internetový uživatel vystopovat. Autor v oddíle pro prevenci a diagnostiku uvádí některá doporučení, kterými by bylo vhodné se řídit a předcházet tak zbytečným konfliktům kyberšikany.

3.4.1 Prevence ze strany pedagogů

Pokud chceme včas a bez větších následků řešit problémy kyberšikany, měli bychom vědět, jak takovouto situaci diagnostikovat a následně řešit. Měli bychom si vytvořit základní přehled o tom, jaká situace je ve škole. Doporučují se dotazníky nebo rozhovory. A na základě výsledků těchto výzkumů realizovat některá vhodná preventivní opatření na škole.

Mezi taková doporučení patří:

- Vzdělávání studentů a zaměstnanců v problematice online bezpečí a užívání internetu kreativními a efektivními způsoby,
- vymezení jasných pravidel používání internetu, počítačů a ostatních elektronických zařízení,

- zahrnutí pojmu „kyberšikana“ do školního řádu a minimálního preventivního programu: přesně vymezte, podle čeho se kyberšikana identifikuje, jak se bude řešit a co může při jejím odhalení nastat (kázeňské postihy apod.),
- nainstalování do počítačů ve škole softwaru, který bude blokovat vámi zadané webové stránky,
- vypracování krizového scénáře postupu při odhalení kyberšikany, - využívání vrstevníků, starších spolužáků k vedení programů o kyberšikaně,
- uspořádání besedy pro rodiče o kyberšikaně a upozornění je na její nebezpečí. (Jurková, 2010)

3.4.2 Prevence ze strany rodičů

Rodina tvoří určitě jednu z hlavních rolí v prevenci kyberšikany. Po návratu dítěte ze školy nebo v jeho veškerém volném čase, přebírá zodpovědnost za dítě rodič. Je tedy na něm, aby připravil pro dítě takové podmínky, které by výskyt kyberšikany minimalizovaly. Když už ke kyberšikaně dojde, dítě hledá důvěrníka, kterému by se mohlo svěřit

- Ujistěte své dítě, že pravidla slušného chování, která platí pro reálný život, jsou stejná jako v kyberprostoru,
- ujistěte se, že vaše škola má vhodný vzdělávací program o bezpečnosti na internetu,
- učte své děti vhodnému chování na internetu, seznamte je s pravidly používání internetu či mobilního telefonu,
- buďte vzorem vhodného užívání moderních technologií,
- sledujte aktivity svých dětí, když jsou online, zajímejte se o to, k čemu vaše dítě mobilní telefon či internet používá,
- používejte filtrační a blokační software,
- všimněte si varovných znaků toho, že se děje něco neobvyklého, jak se dítě při elektronické komunikaci chová, včetně reakcí dítěte na vaši přítomnost,
- použijte „Smlouvu o používání Internetu“,
- kultivujte a udržujte se svými dětmi otevřenou a upřímnou komunikaci. (Jurková, 2010)

Co může udělat samotný uživatel internetu, aby snížil riziko, že se stane obětí kyberšikany na minimum?

- a) Vždy respektujte ostatní uživatele.
- b) Dobře si rozmyslete, co odesíláte a komu.
- c) Nakládejte se svým heslem jako se svým životem.
- d) Nikdy nikomu neznámému nesdělujte své osobní údaje.
- e) Seznamte se s pravidly chatu či diskuze, ať víte, co je zakázáno dělat.
- f) Seznamte se s riziky, které souvisí s elektronickou komunikací. (Krejčí, Kopecký, 2009)

3.5 Kam se obrátit, když se stanu obětí kyberšikany

Pokud se oběť s kyberšikanou nevypořádá sama, případně za pomoci svého nejbližšího okolí, tak může požádat o pomoc některou z institucí, které se tímto problémem zabývají. Jedná se především o:

Sdružení linka bezpečí, které provozuje telefonickou, chatovou a emailovou poradnu pro děti a dospívající v krizových situacích. Toto sdružení bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen v jejich obtížných životních situacích, ale i při jejich každodenních starostech a problémech. (<http://www.linkabezpeci.cz>)

Projekt E-Bezpečí, který realizuje Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a je zaměřen na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou s rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény. Projekt se specializuje na: **kyberšikanu a sexting, kybergrooming, kyberstalking a stalking, rizika sociálních sítí, hoax a spam a zneužití osobních údajů v prostředí elektronických médií**. (<http://www.e-bezpeci.cz>)

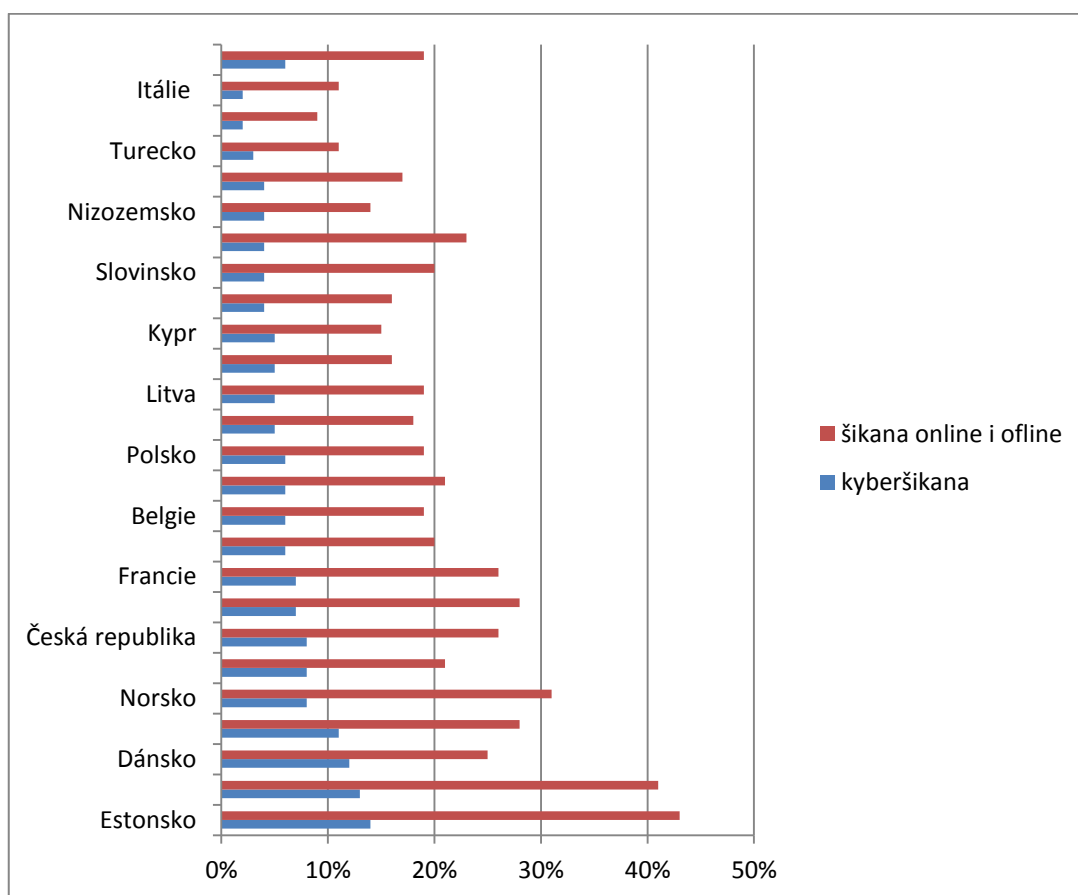
Projekt Saferinternet.cz, který realizuje Národní centrum bezpečnějšího internetu, usiluje o zvyšování povědomí o bezpečnějším užívání internetu, podporuje vzdělávání v této oblasti, poskytuje pomoc a působí proti šíření ilegálního, zejména pedofilního a extremistického obsahu na internetu. (<http://www.saferinternet.cz>)

Policie České republiky v této oblasti působí jak preventivně, tak zejména represivně, a to v rámci trestního či přestupkového řízení, přičemž je vhodné se na ní obrátit v případě závažnějších projevů kyberšikany. (<http://www.policie.cz>)

Úřad pro ochranu osobních údajů, je nezávislým orgánem, který provádí dozor nad dodržováním zákonem stanovených povinností při zpracování osobních údajů. Činnost úřadu je vymezena zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, a některými dalšími zákony. (<http://www.uoou.cz>)

Poradenská linka pro pedagogy, která je určena pedagogickým pracovníkům v rámci celé ČR a napomáhá řešit problémové výchovné situace ve školním prostředí. Linka shromažďuje kontakty institucí, které mohou školy využívat. (Rogers, 2011)

Pomoc však může oběť hledat i u různých dalších institucí, například v Pedagogicko-psychologických poradnách, ve Střediscích výchovné péče, u pracovníků sociálně-právní ochrany dětí, u psychologů, psychiatrů atd.

Obrázek č. 1 - Porovnání výskytu kyberšikany v zemích EU u dětí 9 - 16 letých (Černá a kol., 2013)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Předmětem výzkumu je snaha zjistit povědomí o kyberšikaně u dětí ZŠ, proto si ve výzkumu autorka pokládá za cíl zmonitorovat výskyt a zkušenosti s kyberšikanou. Výzkum byl prováděn na ZŠ v okrese Jičín a na ZŠ v okrese Nový Bydžov. Zajímat nás také budou názory respondentů na závažnost jednotlivých prostředků kyberšikany. Záměrem je také zjistit znalost preventivních opatření.

5.1 Metoda výzkumu a zkoumaný vzorek

Pro výzkum autorka zvolila metodu kvantitativního výzkumu. Gavora (2000, s. 31) popisuje tento výzkum jako „práci s číselnými údaji“. Tato metoda výzkumu zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů resp. jejich míru.

Jako formu výzkumu autorka zvolila **dotazník**. Otázky v dotazníku byly formulovány srozumitelně a jednoduše, aby je mohli žáci bez obtíží pochopit. Po vytvoření dotazníku se autorka rozhodla udělat **předvýzkum**. Distribuovala celkem 10 dotazníků žákům základní školy svého bydliště a požádala je o vyplnění. Po následné analýze odpovědí zjistila, že některé položky v dotazníku je nutno opravit pro lepší pochopení.

V dotazníku byly zvoleny otázky s otevřenými i uzavřenými odpověďmi. Dotazník obsahuje celkem 14 otázek. Dotazníky byly osobně předány vyučujícím jednotlivých škol. Výzkum byl prováděn v měsíci říjen a listopad, roku 2015.

Jak už napovídá název bakalářské práce, dotazník byl směřován na žáky základních škol, na druhý stupeň. Na základní školy bylo distribuováno 120 dotazníků, návratnost byla 117. Za tuto velikou návratnost vděčí autorka hlavně vstřícnému přístupu oslovených učitelů, kteří dotazníky ve svých třídách distribuovali.

Oslovené školy:

1. **ZŠ v okrese Jičín** - na druhém stupni je 64 žáků (zastupuje město, 3100 obyvatel)
2. **ZŠ v okrese Nový Bydžov** - na druhém stupni je 56 žáků (zastupuje vesnici, 1050 obyvatel)

5.2 Zpracování dotazníku

Pro zpracování odpovědí z dotazníku se autorka rozhodla u některých otázek konfrontovat odpovědi žáků základní školy ve městě a základní školy na vesnici. Při zpracování jednotlivých otázek se vždy řídila typem otázky. V dotazníku byly použity různé druhy otázek (uzavřené, otevřené, škálování). Při rozboru otevřených otázek nejprve sepsala odpovědi žáků a poté je na základě stejných znaků rozdělila do několika hlavních kategorií a následně vyhodnotila.

5.3 Stanovení hypotéz

Na základě osobní zkušenosti a prostudování odborné literatury, která se zabývá šikanou a kyberšikanou autorka stanovila tři hypotézy.

Gavora (2000, s. 50) tvrdí, že „*Hypotéza je vědecký předpoklad. Hypotéza může vzniknout na základě osobní zkušenosti výzkumníka, jeho pozorování a predikce.*“

Při tvorbě hypotéz autorka čerpala ze své vlastní zkušenosti s kyberšikanou, kdy si agresori neuvědomovali, že prostřednictvím kyberšikany mohou někomu ublížit a jaké následky může mít jejich chování. I samotná oběť zlehčovala závažnost této situace, o které netušila, že by mohla mít se šikanou něco společného.

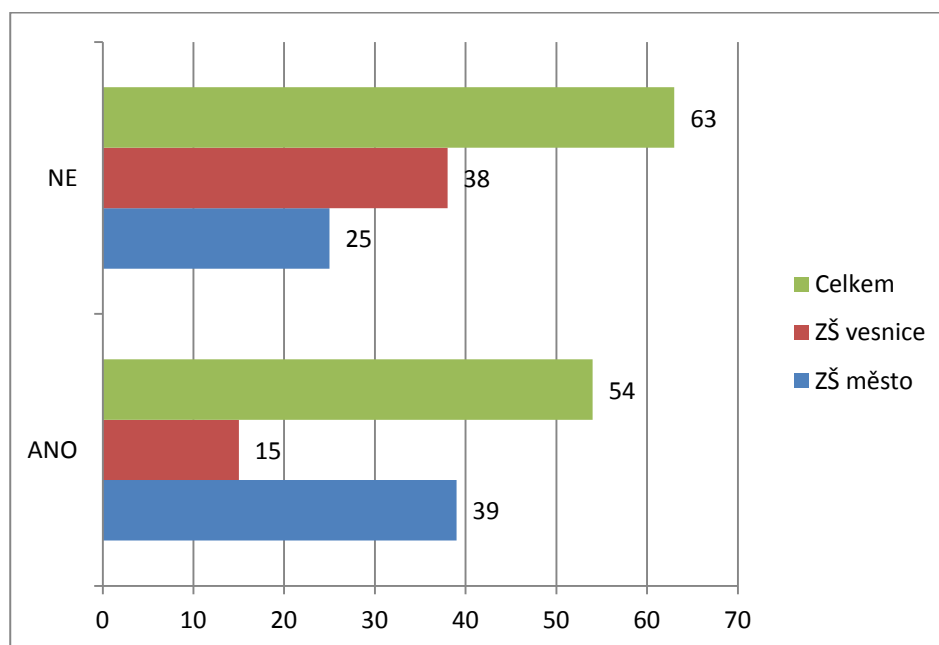
Před samotným výzkumem byly stanoveny následující **hypotézy**:

- **H1: Žáci základní školy ve městě mají větší povědomí o kyberšikaně než žáci základní školy na vesnici.**
- **H2: Více než 50 % respondentů neví, jak se před kyberšikanou bránit.**
- **H3: Žáci považují za nejnebezpečnější prostředek kyberšikany nahrávání a zveřejňování zasměšňujícího videa.**

6 PŘEHLED A ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH DAT

- **Otázky 1 – 2** sloužily především k identifikaci respondenta (věk, škola). Dotazovaným byla přislíbena anonymita. Pro autorku je důležité hlavně rozdělení dotazníků podle místa školy.
- **Otázka č. 3 - Už ses někdy setkal(a) s pojmem kyberšikana?**

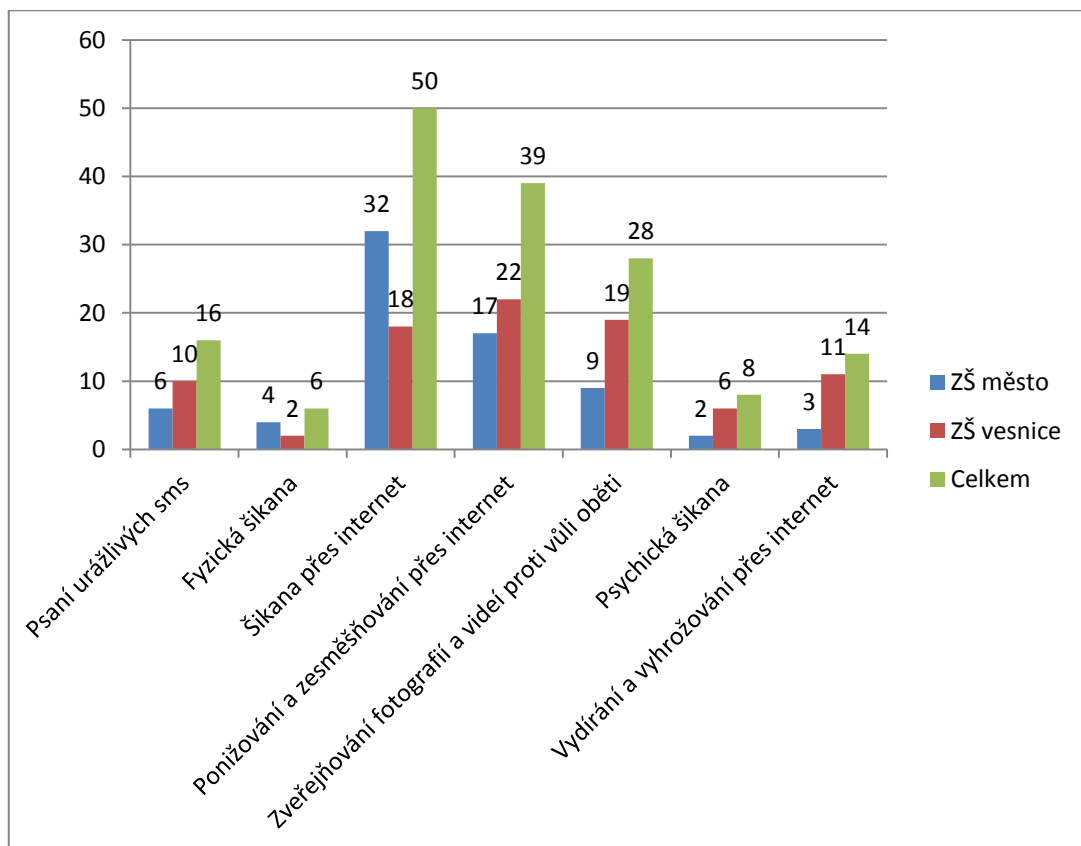
Cílem této otázky bylo zjistit obecné povědomí respondentů o kyberšikaně a posléze je navést na otázku číslo 4, která otázku číslo 3 rozvádí do větších detailů. Tyto dvě otázky a otázka číslo 5 si také kladou za cíl zjistit pravdivost hypotézy č. 1.

Graf č.1 - Už ses někdy setkal(a) s pojmem kyberšikana?

Z odpovědí žáků je patrné, že necelá polovina žáků je obeznámena s pojmem kyberšikana a to 54. Žáci z města jsou s tímto pojmem obeznámení víc. Což zatím potvrzuje hypotézu, kterou si autorka stanovila.

• **Otázka č. 4 - Pokud ANO, napiš, co si pod tímto pojmem představuješ?**

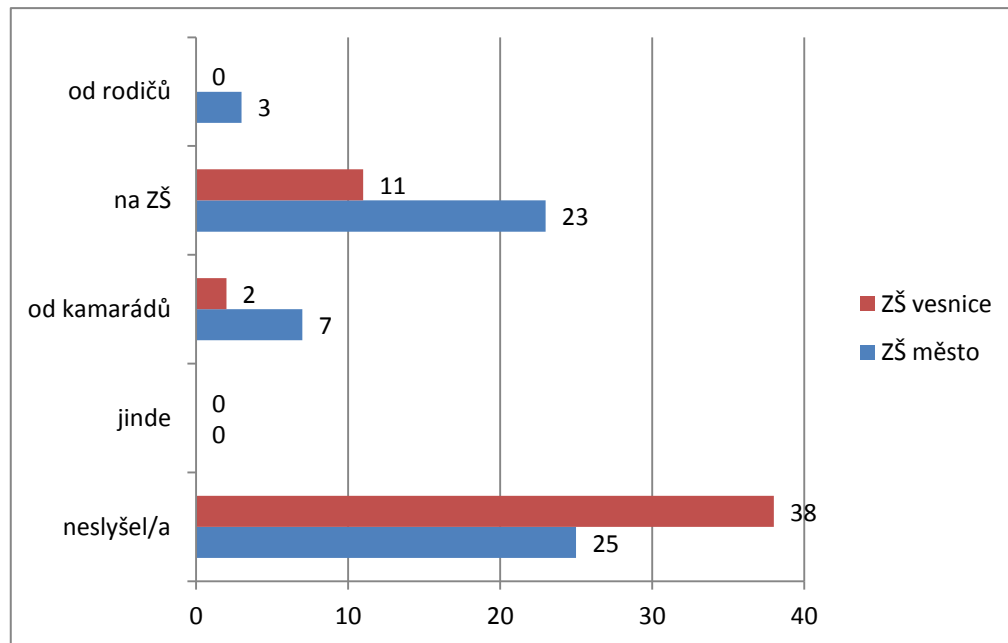
Graf č. 2 - Pokud ANO, napiš, co si pod tímto pojmem představuješ?

Otázka číslo 4 byla zvolena jako otevřená, z tohoto důvodu, aby žáci mohli volně bez omezení vyjádřit svůj názor. Zároveň jejich znalost poslouží k ověření hypotézy č. 1, která zkoumá jejich míru znalostí o problematice kyberšikany. Někteří žáci uvedli ve své odpovědi více možností, naopak většina z nich charakterizovala tento pojem jedním heslem.

Z výzkumu můžeme jasně vidět, že nejčastěji žáci popsali kyberšikany pojmem „šikana přes internet“ (celkem 50 respondentů). Prokázali tedy základní povědomí, v čem tkví právě odlišnost od klasické šikany. Druhou nejčastější odpovědí bylo ponižování a zesměšňování (39 respondentů). O něco méně doplnili zveřejňování fotografií a videí (28 dotazovaných). Zde dotazovaní uváděli jako prostředek fotoaparát nebo mobilní telefon. Jako další zbraň kyberšikany 16 respondentů označilo kyberšikany jako šikany prostřednictvím mobilu psaním urážlivých SMS. 14 respondentů základní školy se vyjádřili o kyberšikaně jako o vydírání a vyhrožování

přes internet. 8 charakterizovalo kyberšikanu jako psychickou šikanu a 6 jako šikanu fyzickou.

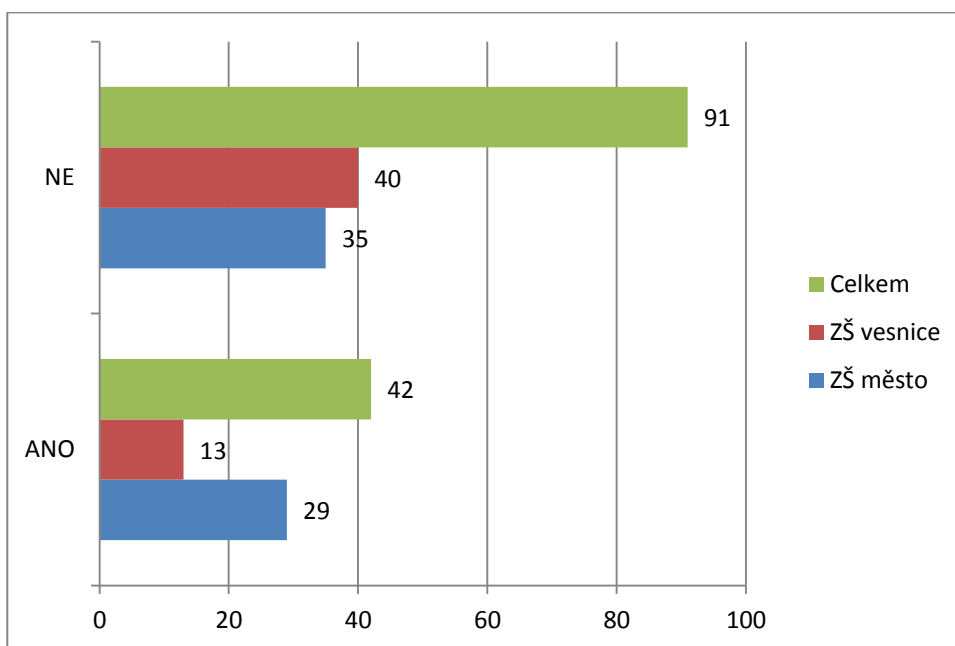
- **Otázka č. 5 - Kde poprvé jsi slyšel/a o kyberšikaně?**

Graf č. 3 - Kde poprvé jsi slyšel/a o kyberšikaně?

U otázky č. 5 bylo u respondentů zjišťováno, kde poprvé slyšeli o kyberšikaně. I zde byly výsledky na obou školách, kde byl výzkum prováděn, velice odlišné. Nejvíce respondentů, přesněji 23 na ZŠ ve městě a 11 respondentů na ZŠ na vesnici poprvé slyšelo o kyberšikaně na ZŠ, o něco méně to bylo od kamarádů. Asi největší překvapení výzkumu bylo zjištění, že pouze 3 z respondentů slyšeli poprvé o kyberšikaně od svých rodičů. Tato skutečnost zjevně odráží fakt, že kyberšikana je relativně mladý problém, přičemž rodiče dětí sledované věkové skupiny zjevně nebyli připraveni na tento typ nebezpečí, neboť sami vyrůstali v úplně odlišném prostředí, bez propracovaných počítačových sítí či mobilních telefonů.

- **Otázka č. 6 - Už ses někdy setkal (a) s kyberšikanou?**

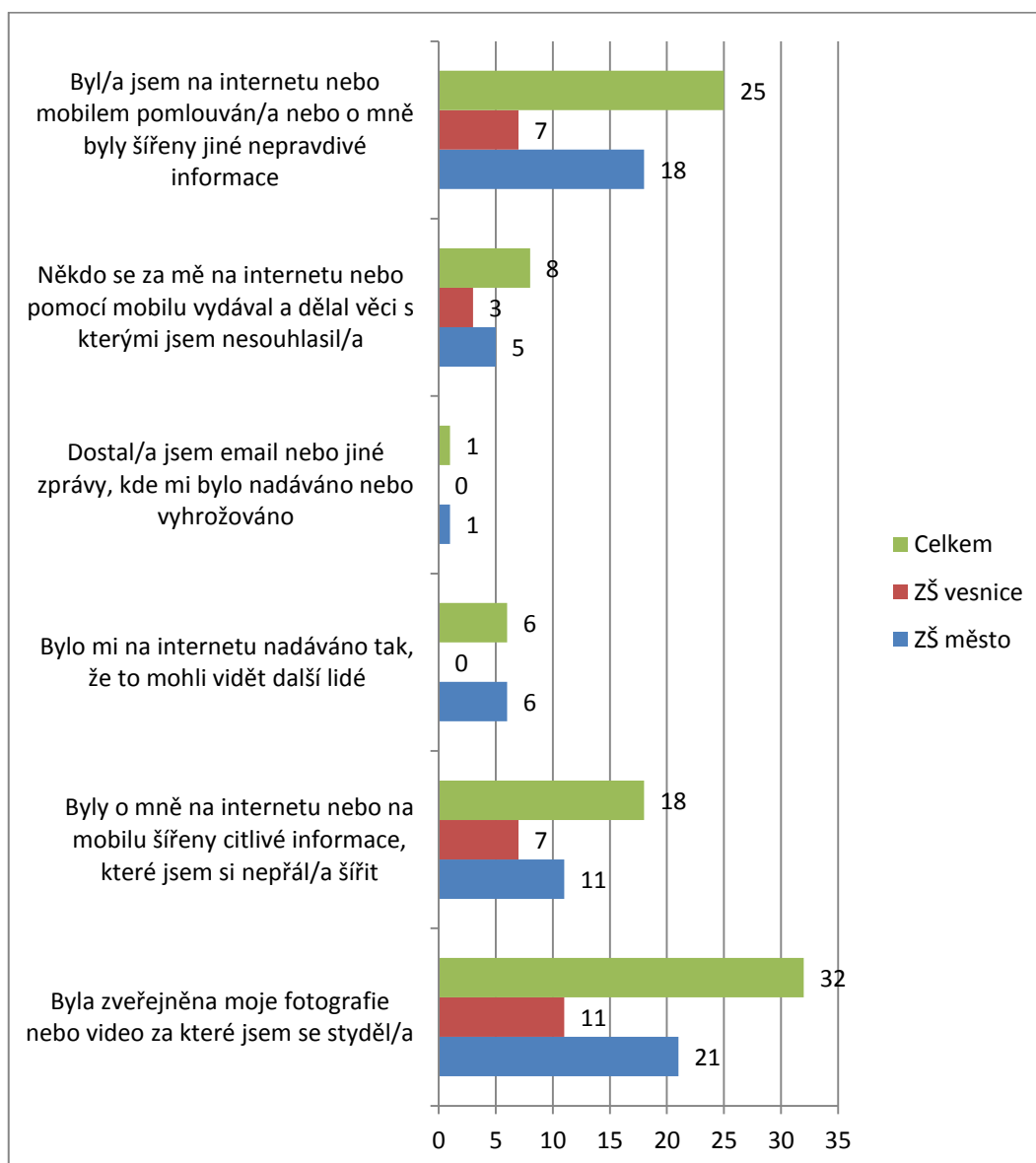

Graf č. 4 - Už ses někdy setkal (a) s kyberšikanou?

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik respondentů se už setkalo s kyberšikanou ať osobně nebo z doslechu. Rozdíl mezi otázkou 6 a otázkou 3 je takový, že zatímco u otázky číslo 3 autorka zjišťovala obecnou znalost či povědomí o tomto pojmu, u otázky číslo 6 jí zajímá osobní zkušenost ne s pojmem ale s kyberšikanou samotnou. Při srovnání odpovědí žáků zjistíme, že ve městě se s kyberšikanou setkalo více žáků, celkem 29.

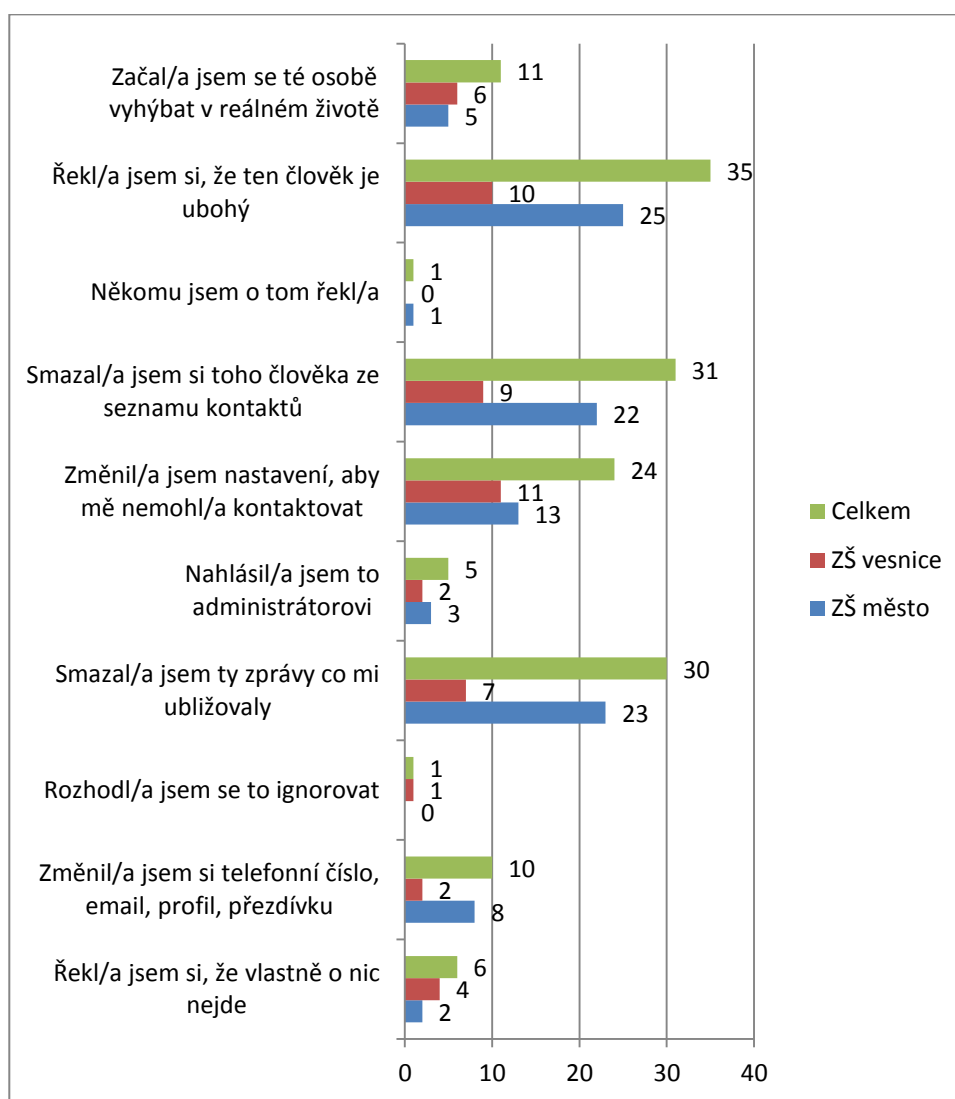
• **Otázka č. 7 - Pokud ses s ní setkal osobně, o co se jednalo?**

Graf č.5 - Pokud ses s ní setkal osobně, o co se jednalo?

Záměrem otázky číslo 7 bylo upřesnění případu kyberšikany, který respondenti uvedli. Graf zobrazuje srovnání odpovědí žáků obou základních škol a celkové zastoupení jednotlivých způsobů kyberšikany v odpovědích všech žáků. Otázka 7 je otevřená. Žáky proto autorka vyzvala, aby volně popsali konkrétní případ kyberšikany. Z ankety vyplívá, že nejčastěji dochází ke zveřejnění fotky či videa, za které se styděl/a a to u 32 žáků nebo jim bylo na internetu nadáváno a šířili se o něm nepravdivé informace a to u 25 žáků. U 18 žáků byly šířeny citlivé informace, které si nepřáli šířit. Nejméně častým jevem je, že jim bylo nadáváno či vyhrožováno přes email nebo jiné zprávy, jen u 1 žáka.

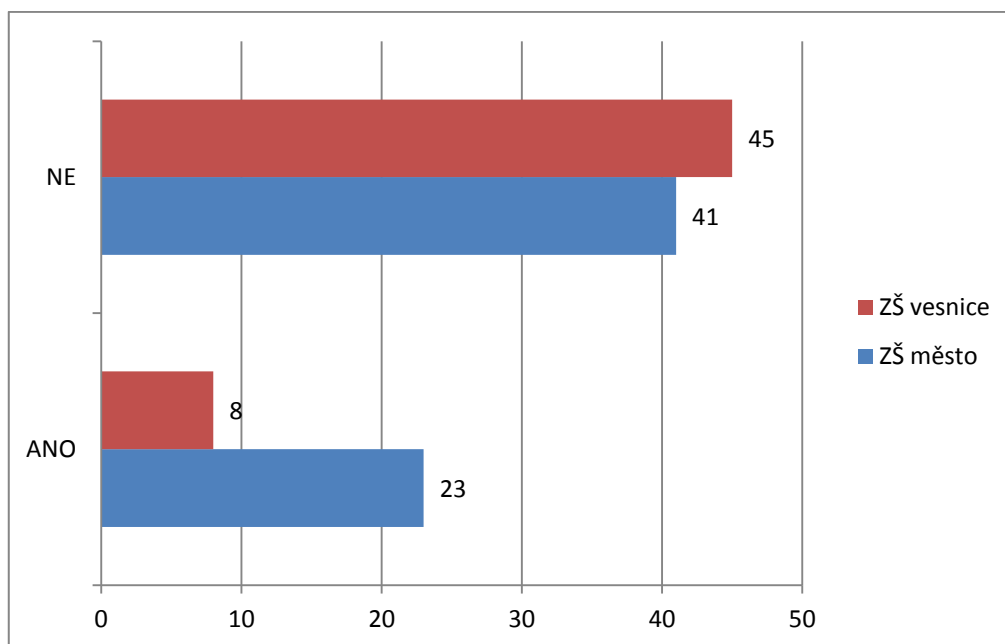
- **Otázka č. 8 - Jaké strategie jsi použil/a, aby ses s tím vyrovnal/a?**

Graf č. 6 - Jaké strategie jsi použil/a, aby ses s tím vyrovnal/a?

Jak je vidět, oběti kyberšikany nejčastěji volí strategii spadající pod přerámování, řeknou si, že agresor je ubohý a hloupý, tedy nestojí za trápení. Velmi často si také mění nastavení, aby je dotyčný nemohl kontaktovat, a smažou si tohoto člověka ze seznamu kontaktů. Což uživatele nijak neomezuje a může efektivně zabránit další agresi. Technické řešení problému v podobě nahlášení situace administrátorovi byla používána velmi zřídka. Co je však zážející, skoro nikdo se s tím nesvěří někomu jinému.

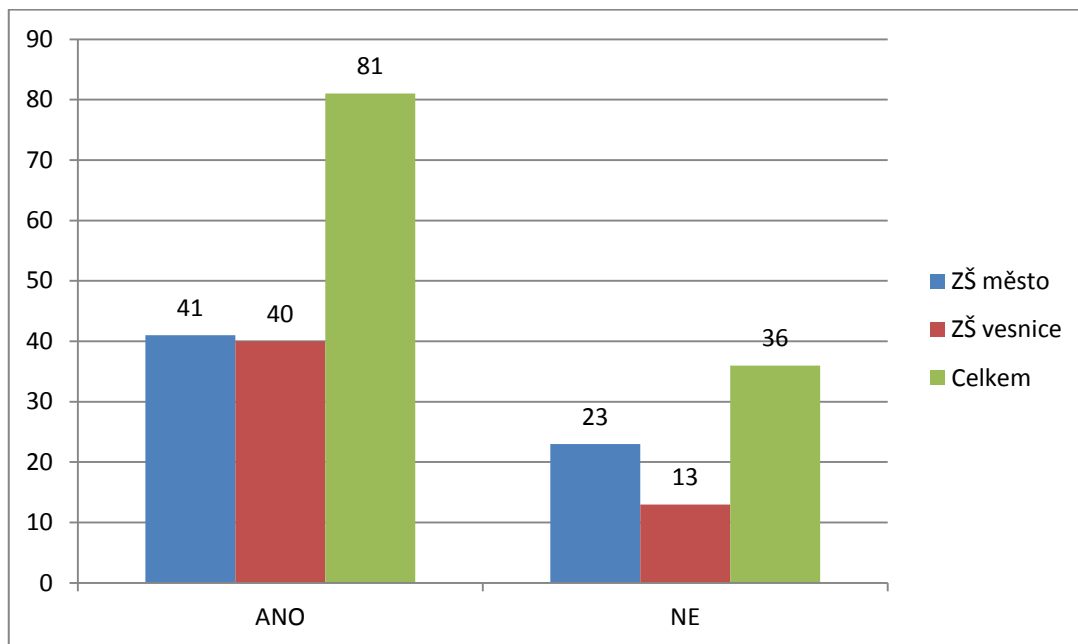
- **Otázka č. 9 - Víš o rizicích, která souvisí s užíváním elektronické komunikace?**

Graf č. 7 - Víš o rizicích, která souvisí s užíváním elektronické komunikace?

Otázka číslo 9 nám měla upřesnit, zda respondenti vůbec vědí, že mohou nastat nějaká rizika při používání elektronické komunikace a tím potvrdit nebo vyvrátit pravdivost druhé hypotézy. Více jak 50 % respondentů si nepřipouští, že by mohla nějaká rizika vůbec nastat.

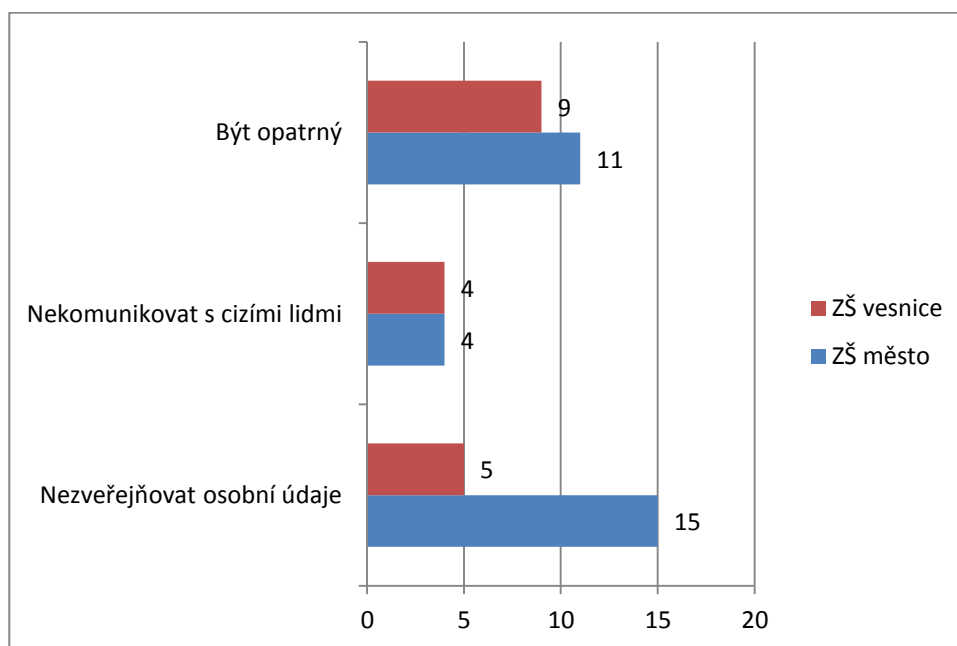
- **Otázka č. 10 - Víš, jakým způsobem se proti kyberšikaně bránit? (ANO / NE)**

Graf č. 8 - Víš, jakým způsobem se proti kyberšikaně bránit? (ANO / NE)

Záměrem této uzavřené otázky bylo ověření druhé hypotézy, ve které se autorka domnívá, že většina respondentů neví, jak se proti kyberšikaně bránit. K tomu, aby bylo zjištěno, jestli se tato hypotéza potvrdí, slouží i otázka číslo 9 a 11, která předešlý dotaz ověřuje. V otázce číslo 10 autorku zajímal hlavně vlastní názor respondentů, tzn. jejich sebedůvěra.

- **Otázka č. 11 - Pokud ANO, co za způsob bys použil (a)?**

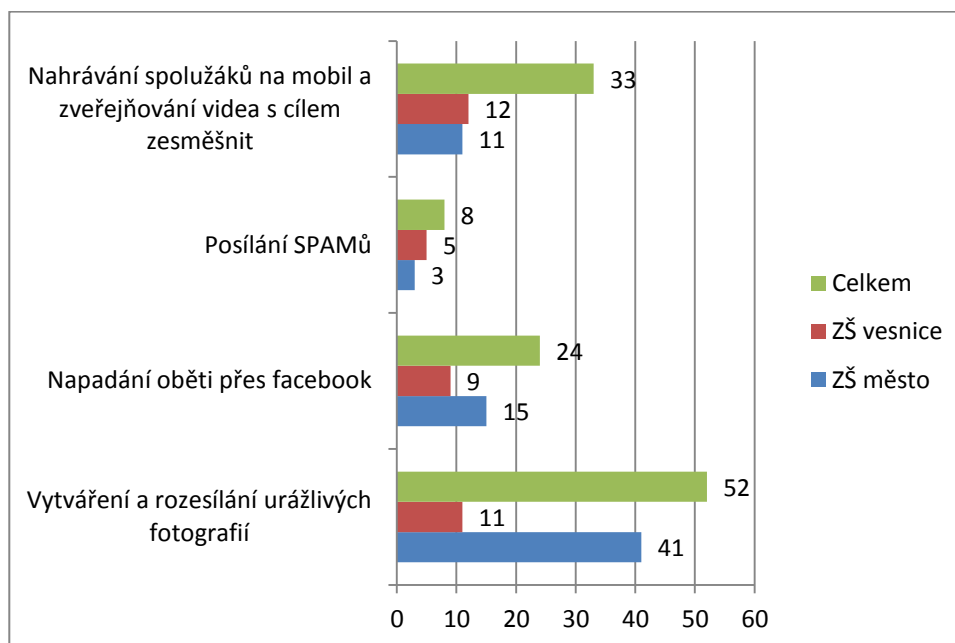

Graf č. 9 - Pokud ANO, co za způsob bys použil (a)?

Jak již autorka uvedla, otázka číslo 11 si klade za cíl ověřovat pravost kladných odpovědí u předešlé otázky. Jestliže u otázky číslo 10 bylo velké množství kladných odpovědí, u této otázky se prokázalo, že při bližší specifikaci žáci tápali, někdy na otázku rovnou neodpověděli či odpověděli mimo téma. Odpovědi respondentů se musely nejdříve klasifikovat a zařadit do skupin správné a nesprávné odpovědi. Kritériem pro toto rozlišení byla kapitola 3.4.2, kde se uvádí několik důležitých rad pro prevenci jednotlivce. Pokud se týče odpovědí, které popisují možnou prevenci před kyberšikanou, tak největší zastoupení měl názor: nezveřejňování osobních údajů (20). Zde studenti uváděli nezveřejňovat osobní data, fotky a kontakty.

• **Otázka č. 12 - Kterou z forem kyberšikany považuješ za nejnebezpečnější?**

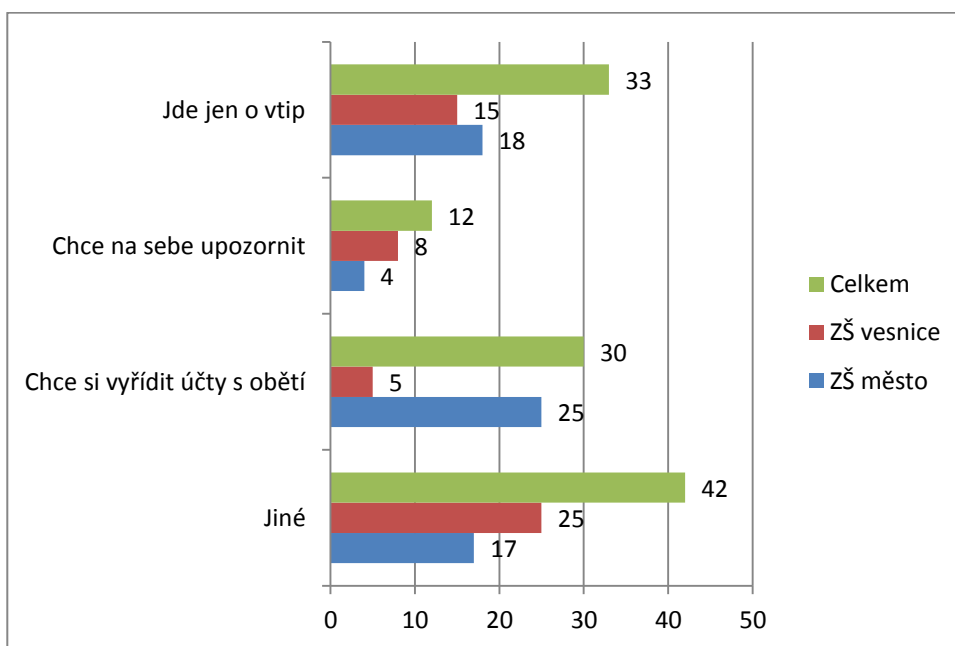
(známky jako ve škole – 1 nejlehčí, 5- nejnebezpečnější)

Graf č. 10 - Kterou z forem kyberšikany považuješ za nejnebezpečnější?

Otázka byla vytvořena jako podklad pro ověření či popření H3. Tuto otázku respondenti hodnotili pomocí škálování. Hodnoty byly zvoleny jako známky ve škole. Tzn, že číslo 1 měla nejlehčí forma a naopak hodnotu 5 získala nejhorší forma kyberšikany. Při vyhodnocování odpovědí autorka vždy vytvořila u jednotlivých výsledků aritmetický průměr známky. Tedy opět je zde uplatněn systém, čím větší dosažená hodnota, tím horší je forma kyberšikany. Jako nejhorší způsob kyberšikany žáci označily variantu vytváření a rozesílání urážlivých fotografií. Tato možnost tedy předčila variantu, která dle předpokladu měla obdržet nejhorší známku a to nahrávání spolužáků na mobil a zveřejňování videa s cílem zesměšnit. Jako tzv nejmenší zlo žáci zvolili posílání spamů.

• **Otázka č. 13 - Co podle tvého názoru vede agresora k tomu, že šikanuje?**

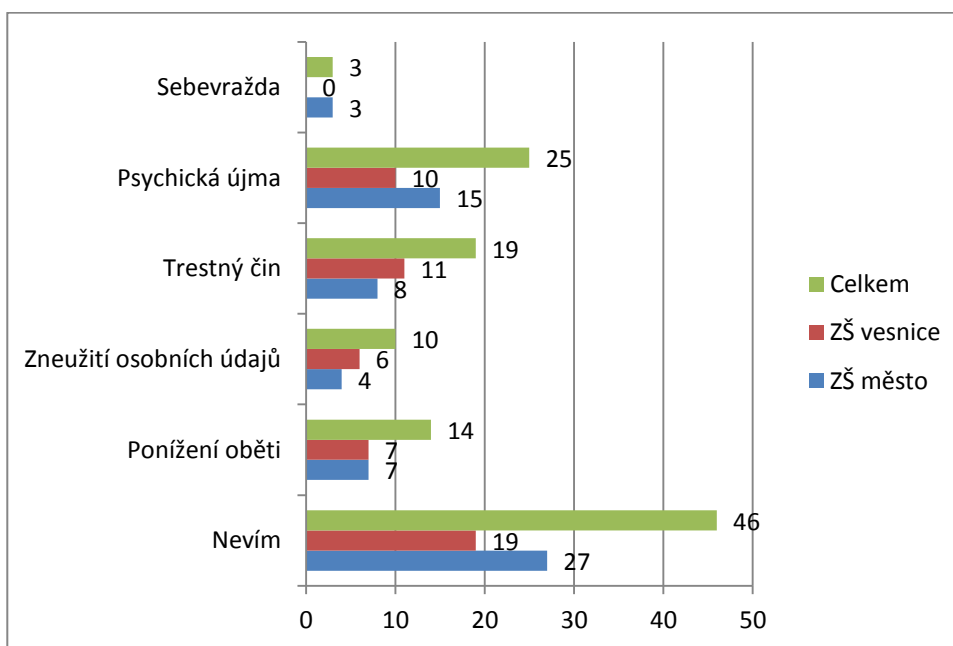

Graf č.11 - Co podle tvého názoru vede agresora k tomu, že šikanuje?

Respondenti si mohli zvolit více variant, dle potřeby dále rozepsat svůj vlastní názor ve variantě jiné. Z celkového počtu odpovědí vyplívá, že dle žáků jde jen o vtip (33), následuje názor, že agresor si chce vyřídit nějaké účty s obětí, která mu zároveň není sympatická (30). 12 respondentů uvádí, že na sebe chce agresor upozornit. Ve variantě jiné respondenti mimo jiné uváděli:

- Jeho vlastní problémy z dětství si vylévá na někom jiném.
- Sám to zažil a potřebuje se vybit.
- Závist
- Vyrovnává se se svou bezmocí.
- Chce si zvyšovat sebevědomí.

- **Otázka č. 14 - Čím je kyberšikana nebezpečná?**

Graf č. 12 - Čím je kyberšikana nebezpečná?

Žáci nejvíce upozorňovali na nebezpečí, které je spjaté s psychickou újmou oběti. V menším měřítku dále uváděli, že kyberšikana může vést i k trestnému, potažmo násilnému činu, v tomto případě měli žáci na mysli kybergrooming - viz kapitola 2.1, dále uváděli ponižení oběti a zneužití osobních údajů. Možnost sebevraždy uvádělo minimum respondentů. Nejvíce respondentů dokonce nevědělo čím je kyberšikana nebezpečná.

7 ZÁVĚRY

7.1 Závěry empirického výzkumu

Předmětem výzkumu je snaha zjistit povědomí o kyberšikaně u dětí ZŠ, proto si ve výzkumu pokládá autorka za cíl zmonitorovat výskyt a zkušenosti s kyberšikanou. Výzkum prováděla autorka na ZŠ ve městě v okrese Jičín a na ZŠ na vesnici v okrese Nový Bydžov. Zajímat nás také budou názory respondentů na závažnost jednotlivých prostředků kyberšikany. Záměrem je také zjistit znalost preventivních opatření. Ke splnění cíle empirické části byly zvoleny konkrétní hypotézy.

V hypotéze H1 se předpokládalo, že žáci základní školy ve městě mají větší povědomí o kyberšikaně než žáci základní školy na vesnici. Hypotéza H1 je srovnávacího charakteru, tzn., že konfrontuje odpovědi žáků základní školy ve městě, kterou zastupuje ZŠ v okrese Jičín a základní školy na vesnici, kterou zastupuje ZŠ v okrese Nový Bydžov. K zhodnocení této hypotézy sloužily otázky číslo 3, 4 a 5. Z grafu č. 1 je patrné, že necelá polovina žáků je obeznámena s pojmem kyberšikana a to 54 žáků. Žáci z města jsou s tímto pojmem obeznámení víc. Což potvrzuje hypotézu, která byla stanovena. Graf č. 2 nám ukazuje míru znalostí a graf č. 3 nám ukazuje, kde poprvé respondenti slyšeli o kyberšikaně. **Hypotéza H1 byla potvrzena.**

V hypotéze H2 se předpokládalo, že více než 50% respondentů neví, jak se před kyberšikanou bránit. Kyberšikana, jako nová a aktuální forma šikany nese svá úskalí ve své anonymitě a snadnosti realizace, se kterou se agresor potýká. Je zde namísto opatrnosti při navazování kontaktů, sdělování osobních informací, zveřejňování fotek, hesel atd. Cílem u H2 bylo zjistit, jestli si jsou žáci vědomi, jakým způsobem předejít tomu, aby se stali možnou obětí kyberšikany. Prostředkem pro zhodnocení této hypotézy byly otázky číslo 9, 10 a 11. Z grafu č. 7 je patrné, že víc jak 50 % žáků si vůbec nepřipouští, že existují nějaká rizika při elektronické komunikaci. Graf č. 8 je odrazem otázky 10. Následující otázka dále specifikovala kladné odpovědi žáků dotazem na způsob použití. (viz graf 9) Bohužel, v otázce číslo 11 dokázalo potvrdit svoje znalosti o prevenci jen malé procento dotazovaných. **Hypotéza H2 byla potvrzena.**

V hypotéze H3 se předpokládalo, že žáci považují za nejhorší prostředek kyberšikany nahrávání a zveřejňování zesměšňujícího videa. Nynější mládež

využívá moderních technologií například k nahrávání a rozšiřování různých dat a videí. To může znamenat hrozbu pro potenciální oběti. V dnešní době téměř každý žák základní školy vlastní mobilní telefon a i když je ve většině případů jeho používání ve školách nepřípustné, tak přesto slouží jako prostředek nejen ke komunikaci mimo školu nebo o přestávkách, ale i v nestřežených okamžicích. Pro ověření H3 byla sestavena otázka č. 12. Z grafu č. 10 můžeme usoudit, že i když možnost nahrávání spolužáků na mobil a zveřejnění videa s cílem zesměšnit, hodnotili žáci velice negativně, tak na první příčce se umístila možnost vytváření a rozesílání urážlivých fotografií. **Hypotéza H3 nebyla potvrzena.**

7.2 Závěry a doporučení pro praxi

Kyberšikana je komplexní fenomén, který je potřeba řešit na mnoha úrovních. Děti by se měly naučit, že virtuální útoky mohou být stejně zraňující jako ty, které se odehrávají tváří v tvář. Je nutné děti seznámit s pravidly chování a bezpečností na internetu. Současně by jim měly být poskytnuty informace o technicky zaměřených řešeních, jakož i o možnosti hledat oporu.

Pro snižování rizika kyberšikany je potřeba zapojit nejen rodiče, školu, ale také další osoby a instituce. Ačkoliv je existence kyberšikany veřejnosti evidentně známa. Neboť kyberšikana je občas prezentována v médiích, nejčastěji pak ve spojení se školní šikanou. Dle názoru autorky je hodně lidí neustále přesvědčeno, že se jedná pouze o formu nějaké neškodné dětské hry, která se odehrává ve virtuálním prostředí, a tudíž nemůže své oběti nijak zásadně ublížit. Což je však omyl. Kyberšikana je stejně tak nebezpečná, jako klasická forma šikany. Oběti kyberšikany se potýkají s celou řadou negativních dopadů. Mezi bezprostřední dopady patří především strach, úzkost, bezmoc, vztek, toto se s délkou kyberšikany prohlubuje a narušuje sebehodnocení oběti. Narušené jsou i vztahy mezi vrstevníky, což vede k dalšímu vyhýbání se vrstevníkům. Mezi dopady u agresorů patří posílení agresivního chování a to především pokud nejsou za své jednání potrestáni. Rodiče i škola mohou mít tendenci na kyberšikanu reagovat zákazem či omezením elektronické komunikace dětí a žáků, což vede k menší tendenci svěřit se s tímto problémem a k omezení vzájemné komunikace. Mezi přihlížejícími se mohou vyskytnout stejné pocity jako u oběti, může se přidat i obava, že se sami stanou obětí.

Někteří se staví na stranu agresora a těží z toho. Jako nejhrůznější dopady kyberšikany by autorka označila sebevražedné myšlenky či pokusy o sebevraždu zúčastněných

ZÁVĚR PRÁCE

Cílem této práce bylo zjistit, zda se kyberšikana stala běžnou součástí života žáků základních škol. Autorka se ve své bakalářské práci v teoretické části zaměřila jak na šikanu, tak i na kyberšikanu samotnou. Důvod, proč se zabývá i šikanou, spatřuje v tom, že některé prvky, charakteristiky, postupy řešení a metody diagnostiky jsou u kyberšikany, jakožto druhu šikany, shodné. V první kapitole teoretické části se věnuje šikaně, kde objasňuje její základní prvky, definici a charakteristiku, popisuje zde i stádia šikanování a vysvětluje jaký je rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou. Následující podkapitola je už věnována kyberšikaně. Zde se zaměřuje na to, kdo jsou oběti a kdo jsou útočníci. Ve druhé kapitole se zajímá o nebezpečné komunikační jevy. V další kapitole mimo jiné, uvádí i diagnostiku kyberšikany, což považuje pro pedagoga za obzvlášť důležité. Stejně tak je důležitý i postup řešení kyberšikany, který je popsán taktéž ve třetí kapitole. Kde hledat pomoc či informace nabízí další podkapitola, která zprostředkovává seznam spolků a organizací (prezentovaných na internetu), které se právě kyberšikanou zabývají. Je třeba konstatovat, že počet těchto spolků je značně vysoký, což vypovídá o závažnosti této formy agrese. Dalším, velmi zajímavým a v budoucnu pravděpodobně často diskutovaným tématem je vztah epigenetiky a šikany nebo kyberšikany. Epigenetika popisuje reverzibilní změny genu (fenotypu bez změny genotypu cestou metylace a acetylace). Pokud je jedinec vystaven velkému stresu s koncem v nedohlednu, dochází k těmto změnám na genu. U takového člověka bývá diagnostikováno PTSD (posttraumatická stresová porucha) a podle některých výzkumů a studií by mohli spustit rozvoj onkologického onemocnění jako další a hlubší následek tohoto patologického jednání. Z toho vyplývá, že prevence a rychlé odhalení jakéhokoliv druhu šikany je nutné, aby nedošlo k metylickým genetickým změnám nebo onkologickému onemocnění. Protože se jedná o reverzibilní změnu, oběť má naději k návratu do normálního stavu, pokud změní styl života. Autorka se domnívá, že zde není žádný prostor spoléhat se jen na reverzibilitu změn. U některých jedinců by v takovém případě mohlo být pozdě.

Praktická část bakalářské práce byla založena na výzkumu pomocí dotazníků. Ty byly distribuovány žákům dvou základních škol. ZŠ v okrese Jičín zastupovala město a ZŠ v okrese Nový Bydžov zastupovala vesnici. Na základě osobní zkušenosti a prostudování odborné literatury, která se zabývá šikanou a kyberšikanou autorka

stanovila tři hypotézy. Z otázek je patrné, že necelá polovina žáků je obeznámena s pojmem kyberšikana a to 54 žáků. Žáci z města jsou s tímto pojmem obeznámení víc. Což potvrzuje hypotézu, kterou si stanovila. V následujících otázkách autorka zajímal hlavně samotný názor respondentů na závažnost jednotlivých prostředků kyberšikany a osobnosti kyberagresora. Jako nejhorší formu kyberšikany si žáci zvolili vytváření a rozesílání urážlivých fotografií. Zajímavý je i fakt, že většina studentů si uvědomuje, čím je kyberšikana nebezpečná, ale pouze málo jich ví, jak se před ní bránit.

Tuto práci autorka doporučuje ke studiu pro preventisty, vychovatele, pedagogy a také rodičům. Je zde zdůrazněn důvod, proč se máme kyberšikanou zabývat a zároveň zde jsou různá doporučení, jak se zachovat nebo kam se obrátit, když se někdo stane obětí útoku, preventivní doporučení pro rodiče i pedagogy, jak rozpoznat podle chování zda se dítě stalo obětí nebo agresorem. Práci doporučuje především z důvodu nových poznatků epigenetiky a jejího možného přímého vztahu k šikaně nebo kyberšikaně. Z tohoto textu je zřejmé, že se na internetu musíme chovat stejně jakou v reálné společnosti. Pokud chceme, aby byl virtuální prostor bezpečný a lidstvu prospěšný. V této souvislosti by bylo vhodné apelovat na státní správní úřady a zákonodárce, aby zvážili, jakými způsoby je možné těmto jevům na sociálních a komunikačních sítích předcházet. Pokud zvážíme skutečnost, že na sociálních sítích tráví nejvíce času děti a mládež, je možné navrhnout řešení přímé a zpoplatněné registrace účtu na sociálních sítích, aby bylo jasné, kdo s účtem disponuje a tak předcházet kyberšikaně. Lze se domnívat, že je to jedna z variant, jak redukovat falešné profily jakkoliv cílené.

Seznam použité literatury:

1. ČERNÁ Alena a kolektiv. *Kyberšikana*. Praha: Grada Publishing,a.s., 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0
2. ELLIOTTOVÁ, Michele. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.
3. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
4. KAVALÍR, Aleš; ROTTOVÁ, Nina. *Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele*. Plzeň: Dragon Press, 2009. 108 s. ISBN 978-80-86961-78-1.
5. MACEK, Petr. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X
6. MARTÍNEK, Zdeněk., *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5
7. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
8. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9
9. Shaheen Shariff and Andrew H. Churchill. *Truths and myths of cyber-bullying : international perspectives on stakeholder responsibility and children's safety /* New York : Peter Lang, c2010. xvii, 301 s. ISBN 978-1-4331-0467-1 (váz.). ISBN 978-1-4331-0466-4 (brož.).

Elektronické zdroje:

10. JURKOVÁ, Kristýna. *Metodika k prevenci a řešení šikany*. [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na:
<http://www.poradenskecentrum.cz/dokumenty/kybersikana.doc>
11. KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming nebezpečí kyberprostoru*. [on-line]. [cit. 2016-01-02]. Net University, Olomouc: 2010. ISBN 978-80-254-7573-7. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materiály-pro-studium-studie-atdceop.gov>
12. KOPECKÝ, Kamil. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. [online] c2008-05-13 [cit. 2016-01-02]. *Informace o projektu*. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/15/60/lang,czech/>

13. KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana kybernetická šikana*. [online], [cit. 2016-01-02]. Olomouc: Net University, 2010. ISBN 978-80-254-7791-5. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd/>
14. KREJČÍ, Veronika, KOPECKÝ, Kamil. *Centrum prevence rizikové virtuální komunikace*. [online]. [cit. 2016-01-02]. *Internet a kyberšikana*. Dostupné na: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/36/39/lang.czech/>
15. PRIBIŠ, Petr. *Epigenetické změny DNA a životní styl*. [on-line]. [cit. 2016-01-02]. Praha: Practicus, © 2009
16. TUMOVÁ, Štěpánka. *Stalking – Stolkérství (nová forma psychického teroru)*. [on-line]. [cit. 2016-01-02]. Praha: Asociace forenzních psychologů, 2007. Dostupné na: <http://www.afp.wz.cz/clanky.html>
17. E-bezpečí. [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na: <http://www.e-bezpeci.cz>
18. E-bezpečí. *Sexting* [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na: <http://www.sexting.cz>
19. Linka bezpečí. [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na: <http://www.linkabezpeci.cz>
20. Policie České republiky. [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na: <http://www.policie.cz>
21. Saferinternet. [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na: <http://www.saferinternet.cz>
22. Úřad pro ochranu osobních údajů. [online]. [cit. 2016-01-02]. Dostupné na: <http://www.uoou.cz>